

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra historie

**Praetoriánská garda ve starověkém Římě
za adoptivních císařů**

Bakalářská diplomová práce

Autor práce: Tomáš Lašák

Vedoucí práce: PhDr. Ivana Koucká

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně na základě studia uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci 18. srpna 2014

Podpis:

Tomáš Lašák

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Ivaně Koucké za cenné rady, připomínky, věnovaný čas a odborné vedení práce.

Obsah

1. Úvod	5
2. Organizace a služba v praetoriánské gardě	9
2.1. Organizace praetoriánské gardy	9
2.2. Služba a povinnosti	19
3. Vztah mezi praetoriány a císaři (96 – 192)	24
3.1. Garda proti císaři – Nerva (96 – 98)	24
3.2. Optimus maximus – Traianus (98 – 117)	26
3.3. Cestovatel mezi císaři - Hadrianus (117 – 138)	31
3.4. Zbožný císař – Antoninus Pius (138 – 161)	36
3.5. Filosof na trůně a jeho doba – Marcus Aurelius (161 – 180)	39
3.6. Konec zlaté éry říše - Commodus (180 – 192)	44
4. Vliv prefektů na římskou politiku	48
4.1. Vznik systému adoptivního nástupnictví	48
4.2. Prefekti a politika 98 – 180	49
5. Prefekti císaře Commoda a garda po jeho smrti	53
5.1. Sextus Tigidius Perennis	53
5.2. Marcus Aurelius Cleander	56
5.3. Quintus Aemilius Laetus a jeho účast na Commodově smrti	60
5.4. Císař Pertinax	63
5.5. Dražba trůnu a krátká vláda Didia Juliana	65
6. Závěr	70
7. Přílohy	74
7.1. Seznam praetoriánských prefektů (96 – 193)	74
8. Seznam pramenů a literatury	75
8.1. Prameny	75
8.2. Literatura	76
9. Resumé	78

1. Úvod

Tématem předkládané bakalářské diplomové práce je *Praetoriánská garda ve starověkém Římě za adoptivních císařů*. Z názvu vyplývá, že jejím obsahem by měly být události, spjaté s touto organizací, v letech 96 až 180, a zasahovala by tak do období, kdy v Římské říši postupně vládli císařové Nerva, Traianus, Hadrianus, Antoninus Pius a společně Marcus Aurelius a Lucius verus. Práce je však dovedena až do roku 193 a zahrnuje také vládu Commoda, syna Marka Aurelia, a události po jeho smrti, a to krátkou vládu císařů Pertinaka a Didia Juliana. Důvod, proč jsem se rozhodl pro toto časové vymezení, je následující. V roce 96 došlo ke smrti císaře Domitiana, který byl zabit při spiknutí, do něhož byli zapleteni i dva jeho praetoriánští prefekti. Následně senát dosadil na trůn Marka Cocceiana Nervu. Jeho krátká vláda byla hlavně ve znamení mocenského boje v Římě mezi císařem a praetoriány. Situace došla tak daleko, že praetoriáni dokonce proti svému císaři neváhali použít fyzický nátlak, aby jej přiměli k „poslušnosti“. Tato okolnost donutila Nervu k tomu, aby se poohlédl po spojenci. Proto adoptoval Marka Ulpia Traiana, a založil tím dynastii adoptivních císařů. Císař Traianus pak neposlušné praetoriány ze svých funkcí odvolal. Do práce mi přišlo vhodné zařadit i dobu vlády syna Marka Aurelia Commoda, byť nebyl adoptivním císařem v pravém slova smyslu. Za Commoda došlo k dalšímu, spíše negativnímu vývoji uvnitř praetoriánské gardy, což vyvrcholilo Commodovým zabitím, zvolením a brzkým zabitím Pertinaka a následným zvolením Didia Juliana, proti němuž povstalo několik vojenských velitelů Římské říše, z nichž jeden, Septimius Severus, dobyl Řím a znovu zjednal v gardě pořádek, tím, že všechny praetoriány z gardy vyloučil a ze svých illyrských legií vytvořil novou praetoriánskou gardu. Tyto dva výše popsané body, které jsou si svým průběhem velice podobné, tak ohraničují moji bakalářskou práci.

Téma práce jsem si zvolil pro velký zájem o dějiny římského císařství a také dějiny římského vojenství. V práci se tak promítají obě tyto důležité součásti římských dějin.

Zřejmě hlavním důvodem však byla naprostá absence jakékoliv práce o praetoriánské gardě, v české odborné literatuře. Na Slovensku v poslední době vznikly dvě práce na toto téma. První je Theodora Fenika „*Prétoriánska garda a jej vplyv na najvyššiu rímsku politiku v dobe júlsko-klaudijskej dynastie*“, která byla obhájena v roce 1998 na Trnavské univerzitě v Trnavě pod vedením Jána Buriana. Novějším přírůstkem je pak práce Silvie Forgáscové „*Prétoriánská garda za principátu*“, obhájená v roce 2011 na Katedře všeobecných dějin FF UK v Bratislavě, pod vedením Doc. Pavola Valachoviče. Ryze praetoriánům a jejich dějinám ve druhém století se v česko-slovenském prostředí nevěnoval nikdo.

Práce je rozdělena do čtyř základních kapitol. V první řadě se zabývám Organizací a povinnostmi, které praetoriáni měli, zde trochu zabíhám i do století prvního, neboť některé informace o praetoriánech a jejich organizaci ve století druhém, jsme nuceni přebírat ze zmínek v písemných pramenech pojednávajících o prvním století. Hlavní část mé práce je druhá kapitola, která se zabývá vztahem praetoriánů se svými císaři v letech 96 – 192. Všem císařům, počínaje Nervou a konče Commodem, je věnována zvláštní podkapitola, ve kterých rozebírám informace o praetoriánech a jejich vlivu na císaře v daném období. Poznatky, nastíněné v této kapitole, pak shrnuje třetí kapitola, kde se zabývám vlivem gardy na římskou politiku. Čtvrtá kapitola je pak věnována Commodovi a jeho praetoriánským prefektům, kteří za vlády tohoto císaře dosáhli nebývale velkého vlivu v říši. Určitý epilog k praetoriánské gardě a jejím dějinám ve zkoumaném období, jsou pak dvě podkapitoly, pojednávající o krátkých vládách císařů Pertinaka a Didia Juliana.

V bakalářské práci pracuji se třemi hlavními prameny, které jsou pro druhé století římských dějin využitelné. V první řadě jde o dílo řecky píšícího historika Diona Cassia, který ve svém díle *Rhómaiké historia* zaznamenal dějiny Říma od legendárního příchodu Aenea do Itálie až do vlády císaře Elagabala v roce 229. Toto dílo, které čítalo původně 80 knih, se však nedochovalo celé. Pro moji práci bylo podstatné, že většina knih, pojednávající

o zvolené době, se dochovala alespoň ve formě výtahů, které byly vyhotovovány na území Byzantské říše, například výtah z 11. století, jehož autorem je Joannes Xifilinos a z 12. století od Joana Zónara. Tímto způsobem je Dionovo dílo alespoň částečně zrekonstruováno. Bohužel se do dnešní doby nedočkal český překlad. K Dionově dílu je však nutné přistupovat značně kriticky, neboť za hodnověrné se považují pouze události, které Dio osobně zažil, tedy od konce Commodovy vlády.¹ Důležitým pramenem, leč opět, s ne zcela hodnověrnou povahou, je Sběrka císařských biografí, *Historia Augusta*. Josef Dobiáš píše, že toto dílo patrně navazovalo na Suetoniovy Životopisy dvanácti císařů a obsahovalo zřejmě i životopisy Nervy a Traiana, ty se však bohužel do dnešních dnů nedochovaly. Stejně tak se nedochovaly některé biografie císařů ve třetím století. Právě u životopisů ve třetím století upozorňuje Dobiáš na jejich malou hodnověrnost, dle něj je posledním hodnověrným životopis císaře Elagabala. Proto je *Historia Augusta* velmi důležitým pramenem zejména pro druhé století.² Posledním opravdu významným pramenem pro zkoumané období, je dílo historika Hérodiana, které česky vyšlo jako *Řím po Marku Aureliovi*. Hérodianos v něm líčí dějiny od nástupu Commoda až k počátku vlády Gordiana III., tedy do roku 238. Je tak velmi cenným dílem pro zachycení událostí Commodovy éry a následných akcí praetoriánské gardy po smrti Commoda.³ Pokud v práci zmiňuji události prvního století, využívám také odkazů na Tacitova díla *Letopisy* a *Dějiny*, Suetoniovy *Životopisy dvanácti císařů* nebo *Appiánovy Války občanské*.

Literatura, která by pojednávala o praetoriánech ve druhém století, není příliš početná. V poslední době vyšla práce, do které jsem vkládal určité naděje. Šlo o knihu od Sandry Bingham: *The Praetorian Guard. A History of Rome's Elite Special Forces*,⁴ která vyšla roku 2011 v Londýně. Tato kniha nenaplnila moje očekávání, neboť praetoriánům ve druhém

¹ DOBIÁŠ, J.: Dějepisectví starověké, Praha 1948, str. 280 – 281.

² tamtéž, str. 288 – 289.

³ tamtéž, str. 283.

⁴ BINGHAM, S.: *The Praetorian Guard. A History of Rome's Elite Special Forces*. Waco 2012. 246 s.

století se věnuje pouze na čtyřech stránkách, a hlavní náplní knihy jsou dějiny gardy v prvním století. Jak autorka uvádí hned na začátku, vychází ze své studie *The Praetorian Guard in the Political and Social Life of Julio-Claudian Rome*, z roku 1980. Další využitou knihou je potom publikace Borise Rankova a Richarda Hooka *The Praetorian Guard*,⁵ která vyšla v nakladatelství Osprey military, v edici vojenství v roce 1994. Tato kniha je však zaměřena spíše na organizaci gardy a na vojenské záležitosti, dějinami gardy se příliš nezabývá. Obě výše zmíněné publikace jsem využil v kapitole, kde jsem se organizací gardy zabýval. Další prací jež mi poskytla cenné informace je studie Ronalda Syme *Guard Prefects of Trajan and Hadrian*,⁶ která vyšla v časopise *The Journal of Roman Studies* v roce 1970. Syme se poměrně detailně zabývá prefekty dvou zmíněných císařů, přičemž často odkazuje na různé epigrafické nebo ikonografické památky. Kromě publikací koncentrujících se na dějiny pretoriánské gardy jsem také využil publikace zabývající se vládou jednotlivých adoptivních císařů, římským vojenstvím nebo obecnými dějinami římského císařství.⁷

⁵ RANKOV, B. – HOOK, R.: *The Praetorian Guard*. London 1994, 64 s.

⁶ SYME, R.: *Guard Prefects of Trajan and Hadrian*. In.: *The Journal of Roman Studies*, vol 70, vyd. 1970, str. 64 – 80.

⁷ viz seznam literatury

2. Organizace a služba v praetoriánské gardě

2.1. Organizace praetoriánské gardy

Určit přesný počet vojáků, kteří v praetoriánské gardě sloužili a do kolika kohort byli rozděleni ve druhém století je nemožné. Životopisy jednotlivých adoptivních císařů z *Historia Augusta* ani dílo *Diona Cassia* přesný počet praetoriánů pro druhé století nikde nezmiňují. Proto se počet praetoriánů musí odhadovat na základě studia dřívějších pramenů, například *Tacita*, nebo na zmínky v *Dionovi*, které se zabývají prvním stoletím.

Počátky císařské praetoriánské gardy sahají do občanské války, mezi druhým triumvirátem na straně jedné a vrahy *Julia Caesara* na straně druhé. *Appiános* nás informuje, že *Marcus Antonius* i *Octavianus* měli k dispozici několik praetoriánských kohort své tělesné stráže: „*Propustili z vojenské služby ty vojáky, kteří již sloužili povinnou délku, všechny, kromě 8000 tisíc, kteří požádali, aby mohli sloužit i nadále. Rozdělili je mezi sebe a vytvořili z nich praetoriánské kohorty.*“⁸ Těmito vojáky jsou myšleni veteráni z *Caesarových* legií a k události došlo po bitvě u *Filipp* v roce 42 př. Kr. Tento rok tedy považují za vznik císařské praetoriánské gardy, přestože historie tělesných stráží římských vojevůdců sahá mnohem dále.

Kolem roku 5 po Kr. mělo být ve službách *Octaviana*, nyní již císaře *Augusta*, s odkazem na *Diona Cassia*, ve službě deset tisíc praetoriánů, kteří byli rozděleni do deseti kohort: „*Tak zde (v Římě) byli tělesní strážci, v počtu deset tisíc, organizovaných do deseti jednotek, městští strážci, v počtu šesti tisíc, organizovaných do čtyř jednotek.*“⁹ Tuhle *Dionovu* zmínku je však třeba brát s určitou rezervou. V první řadě, když *Dio* psal své dějiny a zaměřoval se na *Augustovu* dobu, psal o událostech, starých téměř 200 let. Navíc musíme

⁸ App. Bel.civ.V.3.

⁹ Dio. LV.24.6.

brát ohled i na tradiční problém starověkých dějepisců a tím je časté přehánění, pokud jde o síly vojsk.

Dionovy údaje jsou navíc v rozporu s těmi, které ve svých dílech udává zřejmě nejvýznamnější římský starověký dějepisec Tacitus. V jeho Letopisech je pro rok 23 po Kr. uveden jiný počet kohort, umístěných v Římě: „*Hlavní město bylo střeženo jeho (Tiberiovými) vlastními speciálními jednotkami, třemi městskými, devíti praetoriánskými kohortami, rekrutovaných z větší části z Etrurie a Umbrie, z antického Latia nebo starých římských kolonií.*“¹⁰ Tento údaj nám tedy kromě počtu praetoriánských kohort udává i etnickou skladbu praetoriánů.

Lawrence Keppie se ve své studii *The Praetorian Guard before Sejanus* pokusil určit přesný počet kohort. Pokusil se o analýzu epigrafického nápisu, který byl nalezený v Lecce di Marsi. Z něj vyplývá, že městské kohorty nesly za vlády císaře Tiberia označení X, XI a XII, což podle Keppieho znamenalo, že značení městských kohort¹¹ pokračovalo podle číslování kohort praetoriánských. Praetoriánské kohorty tedy byly očíslovány I – IX. Toto Keppieho tvrzení by podporovalo počet kohort, uvedený Tacitem.¹²

V díle *Dějiny Tacitus* uvádí, že císař Vitellius měl k dispozici: „*šestnáct praetoriánských, čtyři městské kohorty, každá čítající tisíc mužů*“¹³ Za tohoto předpokladu by praetoriánská garda v roce 69 měla celkem šestnáct kohort, a celkově šestnáct tisíc mužů. Síla jedné kohorty by tak byla tisíc mužů a v tom případě by Dionův údaj o tisícovce mužů v jedné kohortě nemusel být nadnesený.

Císař Vespasian, který Vitellia porazil, vrátil vše do původního stavu a počet praetoriánských kohort tak znovu klesl na devět. Poslední změny se garda dočkala v průběhu

¹⁰ Tac. Ann.4.5.

¹¹ cohors urbana

¹² KEPPIE, L.: *The Praetorian Guard before Sejanus*. In.: Athanaeum. vol. 84, 1991, str. 101 – 124.

¹³ Tac. Hist.II.93.1.

vlády Domitiana, kdy počet kohort vzrostl na deset.¹⁴ Vzhledem k údajům, které uváděli Tacitus a Dio Cassius, a sice, že praetoriánské kohorty měly 1000 mužů, v době vlády adoptivních císařů sloužilo v praetoriánské gardě asi 9000 mužů, rozdělených do 10 kohort.¹⁵ Literatura, věnující se římské armádě, však bez ohledu na údaje z pramenů udává počet okolo 500 vojáků v jedné kohortě s tím, že se však postupem času tento počet s dvojnásobil. Tito autoři, například Adrian Goldsworthy v knize Armáda starého Říma, argumentují tím, že počet vojáků v kohortě praetoriánské gardy se příliš nelišil od počtu vojáků v kohortách římských legií.¹⁶ Toto tvrzení však není potvrzené z římských pramenů. Proto pracujeme s předpokladem, že ve druhém století byla praetoriánská garda složena z 10 praetoriánských kohort, o celkovém počtu cca 10 000 mužů, 1 000 v každé kohortě.

O změnách počtu praetoriánů a kohort v průběhu druhého století v pramenech žádné informace nemáme. Je však možné, že počet praetoriánů klesl poté, co císař Traianus řešil vzpouru v praetoriánské gardě, která nastala v roce 97 proti Traianovu předchůdci Nervovi. Dio píše, že Traianus se zbavil prefekta Casperia Aeliana a několika dalších mužů tím, že jim zadal nějaký úkol a následně je odklidil z cesty.¹⁷ Nakolik se tato událost dotkla početního stavu gardy a kolika vojáky a z jakých částí říše byli tito praetoriáni nahrazeni, Dio ani žádný jiný pramen nezmiňuje.

Počet praetoriánů se také mohl měnit poté, co císař Severus porazil Didia Juliana, císaře, který si titul koupil v dražbě uspořádané gardisty v březnu 193 poté, co praetoriáni zabili císaře Pertinaka. Severus tehdy nechal neozbrojené praetoriány shromáždit na jednom římském náměstí, aby je následně všechny z gardy vyloučil a vyhnal z města. Septimius Severus pak zcela jistě založil gardu novou, jak lze poznat z výpovědi, že jmenoval

¹⁴ BINGHAM, S.: *The Praetorian Guard. A History of Rome's Elite Special Forces.* London 2012, str. 54; RANKOV, B.: *The Praetorian Guard,* London 1994, str. 12.

¹⁵ Tyto informace v pramenech nenajdeme. Sandra Bingham nebo Boris Rankov tyto údaje pro své práce převzali ze starší práce francouzského historika Marcela Durryho (1895 – 1978) *Les cohortes prétoriennes.* V knize *The Roman Soldier* od George Ronalda Watsona je uveden stejný údaj a taktéž s odkazem na Marcela Durryho.

¹⁶ GOLDSWORTHY, A.: *Armáda starého Říma,* Praha 2010, str.58.

¹⁷ Dio. LXVIII.5.4.

praetoriánské prefekty, ovšem Hérodianos, Dio nebo Historia Augusta nezmiňují, nakolik se to dotklo početního stavu gardy. Jisté však je, že Severova garda nebyla složená výlučně z vojáků pocházejících z Itálie, ale tvořili ji vybraní vojáci Severových pannonských legií, kteří mohli pocházet z různých koutů Římské říše.

V čele celé praetoriánské gardy byl (nebo byli) muži, pocházející z jezdeckého stavu, kteří se nazývali prefekti – *praefectus praetorio*. Prefekti měli, podle tradice založené císařem Augustem, pocházet z jezdeckého stavu (*equites*). Prvními dvěma známými prefekty se stali Quintus Osorius Scapula a Publius Salvius Aper.¹⁸ Počtem dvou prefektů chtěl zřejmě Augustus vzbudit dojem pokračování v republikánských tradicích, například dva konzulové nebo dva tribunové lidu. Mít dva prefekty v gardě navíc znamenalo jejich efektivnější velení. Dva prefekti snáze veleli po Římě a jeho okolí rozptýleným kohortám. Navíc tím byla eliminována hrozba přílišné kumulace moci v rukou jednoho prefekta. Této hrozby si byl například vědom i císař Commodus: „*Commodus pak ustanovil dva velitele praetoriánů, protože se domníval, že je bezpečnější nepsvěřovat tak velkou moc jedinému člověku. Doufal, že se zmenší jejich touha po císařské vládě, bude-li jejich moc rozdělena.*“¹⁹ V průběhu dějin 1. a 2. století však bylo několik případů, kdy se prefekt stal mocnějším než jeho císař. Nebývale velký vliv nabyl v prvním století prefekt Seianus. Prefekt Casperius Aelianus svému císaři Nervovi vyhrožoval se zbraní v ruce a domáhal se na něm svých požadavků.²⁰ Největšího vlivu pak prefekti dosáhli během vlády císaře Commoda, kdy nejprve Sextus Tigridius Perennis a následně Marcus Aurelius Cleander fakticky vládli Římu, dokud je císař nenechal popravit. Další prefekt Commoda, Quintus Aemilius Laetus pak stál nejprve za

¹⁸ Dio. LV.10.10.

¹⁹ Hérodian. I.9.10.

²⁰ Dio. LXVIII.3.3.

zabitím císaře Commoda,²¹ dosadil císaře Pertinaka a když mu ten přestal vyhovovat, začal i proti němu intrikovat a dost možná také pobídl praetoriány, aby Pertinaka zabili.²²

Ve druhém století však nebyla příliš obvyklá situace, s výjimkou Commodovy éry, že by se praetoriánský prefekt stal nebezpečným pro císařovu moc. Pouze císař Hadrianus měl podle určitých indicií naznačených v jeho biografii obavy, že by jej některý z jeho prefektů mohl svrhnout.²³ Prefekti ve druhém století plnili důležitou funkci císařových rádců nebo vojevůdců v poli.²⁴ Délka jejich služby nebyla ničím omezena, záleželo na císaři, jak dlouho je ve službě nechal. Zřejmě největší stabilitu, co se týče délky služby prefektů, představuje vláda císaře Antonina Pia, který vládl 23 let. V *Historia Augusta* se píše, že jeden z jeho prefektů byl velitelem praetoriánské gardy celých 20 let.²⁵ Naopak k největšímu počtu prostřídáných praetoriánských prefektů došlo za panování Commoda, kdy je nám z pramenů známo celkem třináct praetoriánských prefektů, hlavně z *Historia Augusta*, kde je dokonce zmínka, že se „*prefekti měnili ze dne na den a z hodiny na hodinu.*“²⁶ Všechny třináct prefektů, známých z Commodovy doby, skončilo navíc na popravišti nebo bylo během výkonu služby zabit.

Adrian Goldsworthy uvádí, že v čele praetoriánské gardy byli dva důstojníci, pocházející z jezdeckého stavu, kteří se nazývali prefekti. Toto tvrzení však není zcela přesné. Zaměříme-li se na citaci ze životopisu Antonina Pia, dozvíme se následující informaci. „*Gavius Maximus, prefekt praetoria, muž velmi přísný za něho sloužil dvacet let. Na jeho místo nastoupil Tattius Maximus. Po jeho smrti ustanovil Antoninus Pius dva prefekty – Fabia Rapentina a Cornelia Victorina.*“^{27 28} Z toho nám vyplývá, že v po většinu vlády

²¹ Hist. Aug. Commodus

²² Hist. Aug. Pertinax

²³ Hist. Aug. Hadrianus

²⁴ Hist. Aug. Marcus Aurelius

²⁵ Hist. Aug. Antoninus 8.7.

²⁶ Hist. Aug. Commodus. 6.7.

²⁷ Hist. Aug. Antoninus 8.7. - .8.8

Antonina Pia mohl stát v čele gardy pouze jeden prefekt a až ke sklonku jeho vlády byli prefekti dva. Dio zmiňuje pouze jednoho prefekta Nervovy praetoriánské gardy, Casperia Aelina. Císař Hadrianus měl zřejmě ve službě prefekty dva, neboť v *Historia Augusta* se píše: „*přesunul moc (z Attiana) na Turbona. Přitom jmenoval nástupce i druhému prefektovi Similovi, a to Septicia Clara.*“²⁹ S počtem jednoho nebo dvou prefektů souhlasí i Sandra Bingham³⁰ nebo Boris Rankov.³¹ Podle určitých výpovědí z císařských biografii mohli být prefekti dokonce tři. První známý případ pochází opět z doby císaře Commoda: „*Místo něho (Aebutiana) se stal prefektem sám Cleander s dalšími dvěma společníky, které si sám vybral. Tehdy poprvé byli tři prefekti praetoria, mezi nimi propuštěnec, kterému říkali prefekt s dýkou.*“³² Jména tří známých prefektů máme i z pozdější doby, například z krátké vlády Didia Juliana: „*Podle návrhu praetoriánů jmenoval pak Iulianus prefekty praetoria Flavia Geniala a Tullia Crispina*“³³ *Jakmile senát učinil usnesení, vyslal Didius Julianus (k Severovi) ihned jednoho z prefektů Tullia Crispina*³⁴ *a sám jmenoval Veturia Macrina třetím prefektem.*“³⁵ Počet prefektů praetoriánské gardy se tak zřejmě měnil s ohledem na potřeby císařů v rozmezí jednoho až tří prefektů.

Také ryze příslušnost k jezdeckému stavu nebyla striktně dodržována. Císař Vespasianus jmenoval prefektem svého syna Flavia Tita, příslušníka senátorského stavu.³⁶ Cleander, prefekt císaře Commoda, byl zase propuštěncem, tedy bývalým otrokem.³⁷ Šlo však spíše jen o výjimky. Úřad praetoriánského prefekta byl jedním z nejvyšších úřadů, kterého mohl římský jezdec dosáhnout a společně s úřadem prefekta zodpovídajícího za

²⁸ V životopise Antonina Pia je jeden ze dvou posledních prefektů uveden jako Cornelius Victorinus. V životopise jeho nástupce Marca Aurelia, je však prefektem Furius Victorinus. Patrně jde o tutéž osobu. viz. *Hist. Aug. Marcus* 14.5.

²⁹ *Hist. Aug. Hadrianus* 9.4.

³⁰ BINGHAM, *The Praetorian Guard*, str. 61

³¹ RANKOV, *The Praetorian Guard*, str. 10

³² *Hist. Aug. Commodus* 6.12 – 6.13.

³³ *Hist. Aug. Iulianus* 3.1.

³⁴ *Hist. Aug. Iulianus* 7.4.

³⁵ *Hist. Aug. Iulianus* 7.5.

³⁶ *Suet. Titus* 6

³⁷ *Dio. LXXIII.62.2.; Hérodian. I.12.3.; Hist. Aug. Commodus* 6.13.;

zásobování Říma obilím (praefectus annonae) a prefekta egyptské provincie (praefectus Aegypti) tvořil jakou si obdobu jezdeckého cursus honorum.

Praetoriánští prefekti měli také důležitou úlohu v dobách, kdy byla Římská říše ve válečném stavu s okolními národy. Již za vlády císaře Domitiana vedl prefekt praetoriánské gardy Cornelius Fuscus vojenskou tažení proti Dákům.³⁸ Proti stejnému národu vedl dvě války také císař Traianus. Zde je zajímavá zmínka, že prefekt Livianus byl pověřen diplomatickou misí k dáckému králi Decebalovi.³⁹ Vláda Marka Aurelia se nesla v duchu konfliktů Říma s barbarskými kmeny na dunajském limitu. Tyto konflikty vešly do dějin jako markomanské války. I zde byli prefekti pověřováni velením vojsk a minimálně dva prefekti také v průběhu válek padli. Jednu zmínku o padlém prefektovi přináší Historia Augusta a spadá do počátku válek, kdy barbaři pronikli až k římské Aquilei: „*Pokládal za nutné (Lucius Verus) vrátit se zpět, protože zahynul prefekt praetoria Furius Victorinus a byla zničena část vojska.*“ Dalším záznamem o výskytu prefektů na bojišti jsou dva údaje o prefektovi, který se jmenoval Marcus Vindex, v Dionovi. První zmínka zní: „*Šest tisíc Langobardů a Obiů překročilo Ister, ale jízda pod vedením Vindeka a pěchota vedená Candidem byla úspěšná, a přinutila barbary k ústupu.*“⁴⁰ Později Dio pokračuje: „*Když byli Markomané úspěšní v bitvě a pobili prefekta Marca Vindeka, císař nechal k jeho poctě vztyčit tři sochy.*“⁴¹

Často se stávalo, že prefekti byli za zásluhy povyšováni do senátorského stavu. Jde například o případ Suburana, prefekta císaře Traiana, který byl roku 101 povýšen do senátorského stavu a v tom samém roce vykonával úřad konzula. Praxe však byla i taková, že císařové prefekty povyšovali do senátorského stavu ve chvíli, kdy je potřebovali odstranit z čela gardy a obávali se negativní reakce gardy. Příkladem může být například počínání Hadriana: „*A tak, když jmenoval prefekta praetoria Attiana senátorem s konsulskou hodností,*

³⁸ Suet. Domitian 6.

³⁹ Dio. LXVII.9.2.

⁴⁰ Dio. LXXII.3.1

⁴¹ Dio. LXXII.3.5.

*naznačil tím, že nemá žádnou významnější poctu, kterou mu mohl poskytnout.*⁴² Tento citát z Hadrianova životopisu však musíme porovnat s dalšími zmínkami o Attianovi: „*Když však (Hadrianus) nemohl snést moc Attiana, svého prefekta a někdejšího poručníka, snažil se ho připravit o život.*“⁴³ A dále: „*A tak považoval později (Hadrianus) téměř všechny přátele, a to i nejlepší mezi nimi, nebo ty, které vyznamenal nejvyššími úřady, za nepřátele, např. Attiana, Nepota a Septicia Clara.*“⁴⁴ První citace sice může znamenat, že si Hadrianus Attiana vážil a povýšením na senátora mu poděkoval za jeho služby, zbylé dvě však význam první citace poněkud zpochybňují. Není příliš pravděpodobné, že by císař povýšil na senátora člověka, kterého se obával a tudíž se jej potřeboval zbavit. Použil k tomu precedens, že v čele praetoriánské gardy měli být, alespoň dle tradice jezdcí a nikoliv senátoři. Další doklad této teorie máme opět v Commodově životopise a sice v případě prefekta Tarrutenia Paterna, který se účastnil proticísařského spiknutí. Commodus se zřejmě taktéž obával negativní reakce gardy, kdyby Paterna odvolal a proto jej na radu svého přívržence Perennida povýšil na senátora.⁴⁵

Taková tedy byla špička ledovce, známého jako praetoriánská garda a problematika jejího nejvyššího velení, praetoriánských prefektů. Nyní se zaměříme na další složky praetoriánské gardy, bohužel pramenná základna pro další organizační záležitosti praetoriánské gardy neexistuje. Žádný z historiků se nevěnoval hlubší organizaci praetoriánské gardy a proto jsme dále nuceni sestavovat žebříček důstojníků a nižších jednotek praetoriánské gardy podle vzoru římských legií.

Výše bylo uvedeno, že se ve druhém století ustálil počet praetoriánských kohort na deseti a početní stav těchto kohort byl cca 1000 mužů. Sandra Bingham uvádí, že v čele praetoriánské kohorty byl praetoriánský tribun, který pocházel taktéž z jezdeckého stavu a

⁴² Hist. Aug. Hadrianus 8.7.

⁴³ Hist. Aug. Hadrianus 9.3.

⁴⁴ Hist. Aug. Hadrianus 15.2.

⁴⁵ Hist. Aug. Commodus 4.7.

rekrutoval se z gardových centurionů. V praetoriánské gardě bylo tak deset tribunů. Zde vidíme odlišnosti od legií. Jezdci získávali v legiích taktéž hodnosti, tzv. tribuni angusticlavi, kterých bylo pět. Tito tribuni však nevedeli kohortám, plnili spíše různé funkce ve štábech legií. Tribuny v legiích také dosazoval a odvolával podle své potřeby císař. Co se týče gardy, víme minimálně o jednom případě, kdy byli tribunové v gardě dosazováni dle libosti prefekta. Jde opět o případ legendárního Seiana. Sandra Bingham také uvádí další vyšší důstojníky v praetoriánských kohortách, kteří byli k dispozici praetoriánským tribunům. Šlo o staršího úředníka (*cornicularius*), úředníka (*beneficiarius*), poradce (*singularis*), účetního (*librarius*) a kronikáře (*exactus*) který zřejmě dohlížel na vyplácení žoldu a donativ. Tihle důstojníci tak tvořili jakési správní úřady uvnitř gardy, každá kohorta měla vlastní úředníky.

46

Nižší důstojnický sbor kohorty tvořili centurioni, kteří stáli v čele centurií. Jedna kohorta praetoriánské gardy se dělila na šest centurií (setnin), v jejichž čele stáli centurioni (setníci). S ohledem na to, že praetoriánská kohorta mohla mít ve druhém století okolo 1000 mužů, mohlo být v jedné centurii okolo 150 vojáků. Centurioni v praetoriánské gardě si byli rovni, narozdíl od centurionů v legiích, kde byly kohorty i centurie očíslovány a první kohorta i první centurie měly vždy výsadní postavení v rámci legie. První kohorty a centurie v rámci každé legie byly také početnější než zbytek kohort a centurií. V rámci praetoriánské gardy si byly kohorty i centurie rovny. Pouze dva centurioni měli v rámci praetoriánské gardy vyšší postavení než centurioni v kohortách. Šlo o staršího centuriona (*trecenarius*) a o velitele praetoriánského tábora (*princeps castrorum*). Nižší důstojníci v centuriích gardy odpovídali svým legionářským protějškům. Byl zde tak velitel stráže (*tesserarius*), zástupce centuriona (*optio*) a nosič standarty (*signifer*)⁴⁷

⁴⁶ BINGHAM, The Praetorian Guard, str. 60.

⁴⁷ tamtéž, str. 61

Součástí praetoriánské gardy byly i další jednotky, než jen kohorty. Boris Rankov, na základě jedné epigrafické památky uvádí, že součástí gardy byly i jízdní jednotky (*turmae*). Do této jednotky byli rekrutováni praetoriáni z centurií po pětileté službě v pěší části gardy. Na dvě centurie podle něj připadala jedna jezdecká jednotka, o síle třiceti mužů, jejímž velitelem byl *optio equitum*.⁴⁸ Adrian Goldsworthy naopak uvádí, že funkci jízdy v gardě plnila jednotka *equites singulares Augusti*, jejíž sílu odhaduje na 2000 mužů koncem druhého století.⁴⁹ Tuto jednotku, jak se domnívá Michael Grant, založil patrně císař Traianus. V pramenech pro druhé století máme existenci *equites singulares* potvrzenou minimálně v jedné události, kterou ale zároveň potvrzují všechny dva hlavní prameny. Citujme například Hérodiana: „Aniž lid něco tušil, objevila se znenadání na Cleanderův rozkaz v plném počtu ozbrojená císařská stráž na koních a odstřelovala a zraňovala všechny, kteří jí padli do cesty.“⁵⁰ Útok císařské jízdní stráže na civilní obyvatelstvo potvrzuje i Dio Cassius.⁵¹

Specifickým útvarem uvnitř praetoriánské gardy byla jednotka *speculatores Augusti*.⁵² Tato jednotka zřejmě tvořila opravdovou císařskou stráž, neboť střežila císařský palác, její příslušníci císaře doprovázeli na cestách po Římu i mimo něj, střežili císařskou rodinu, také však zřejmě byli pověřováni vykonáváním poprav, špionáží, zastrasováním císařových odpůrců nebo zatýkáním osob. Boris Rankov tuto jednotku také zmiňuje, domnívá se však, že koncem prvního nebo v průběhu druhého století význam *speculatores* upadl a tato jízda se stala součástí běžných jezdeckých oddílů praetoriánské gardy.⁵³

⁴⁸ RANKOV, The Praetorian Guard, str. 8.

⁴⁹ GOLDSWORTHY, Armáda starého Říma, str. 58.

⁵⁰ Hérodian. I.12.6.

⁵¹ Dio. LXXIII.13.3.

⁵² Suet. Caligula 52.

⁵³ RANKOV, The Praetorian Guard, str. 8.

2.2. Služba a povinnosti

Služba v praetoriánské gardě začala přijetím nového rekruta. Národnostní složení rekrutů a tím pádem i etnická skladba praetoriánské gardy je předmětem dohadů. V pramenech máme pouze dvě zmínky o místech, odkud byli noví praetoriáni rekrutováni. Jak se zdá, s odkazem na dějepisce Tacita, zpočátku byla výsada sloužit v praetoriánské gardě umožněna pouze obyvatelům z Itálie: „*Hlavní město bylo střeženo jeho vlastními vojáky, třemi městskými, devíti praetoriánskými vojáky, odvedených z větší části z Etruria a Umbrie nebo starobylého Latia a starých římských kolonií.*“⁵⁴ Od této praxe se pak zřejmě upouštělo, s ohledem na romanizaci mimoitalských provincií. Dio Cassius píše, že před nástupem Septimia Severa, „*byla praxe taková, že mezi císařovy ochránce byli vybíráni muži z Itálie, Hispánie, Norika a Makedonie*“.⁵⁵ Septimius Severus poté, co zrušil stávající praetoriánskou gardu, vytvořil gardu novou, jejímiž členy byli vybraní vojáci illyrských legií, ovšem i ti mohli pocházet z různých koutů Římské říše.⁵⁶ Také jména prefektů nám mohou napovědět při problému praetoriánských národností. Jeden z prefektů císaře Marka Aurelia se jmenoval Marcus Vindex, což je jméno, které odkazuje na keltský (galský) původ a Vindex tak zřejmě pocházej z romanizovaného obyvatelstva Galie. Prefektem Aurelioiva nástupce Commoda, byl zase jistý Marcus Aurelius Cleander, přičemž toto jméno znamená, že dotyčný pocházel z Makedonie, Řecka nebo z helénizovaných východních provincií.

Boris Rankov věk rekrutů odhaduje v rozmezí 15 a 32 let, s odkazem na nejmenované epigrafické památky. Délka služby pak podle něj byla 16 let.⁵⁷ Narozdíl od něj Sandra Bingham uvádí mezní věk rekruta praetoriánské gardy mezi 18 až 20 let, s minimální délkou služby 16 let, ale optimální délkou 18 let.⁵⁸ Služba tak byla o něco kratší, než její délka u

⁵⁴ Tac. Hist. 4.5.

⁵⁵ Dio. LXXV.2.4.

⁵⁶ Dio. LXXV.2.5.

⁵⁷ RANKOV, The Praetorian Guard, str. 8.

⁵⁸ BINGHAM, The Praetorian Guard, str. 57.

běžných římských legií, kde museli legionáři odsloužit 25 let.⁵⁹ Více bych se přikláněl k názoru Sandry Bingham. U praetoriánů, kteří měli chránit svého císaře, se předpokládalo pevné zdraví, síla, rychlost nebo hbitost. Tyto předpoklady nejvíce naplňují mladší lidé. Pokud by tedy praetorián nastoupil do služby ve věku například 20 let, po jejím ukončení by měl 38. Ovšem i údaj Rankova má své využití. Starší a zkušenější muži mohli u gardy sloužit jako centurioni, mít zodpovědnost nad hlídkami nebo mít na starosti různé funkce v praetoriánském táboře.

Základní povinností praetoriánské gardy, bylo dbát na císařovu osobní bezpečnost.⁶⁰ Praetoriáni plnili funkci tělesných strážců. Zahrnovalo to několik různých úkolů. Předně to byla přítomnost praetoriánů v císařském paláci, kde byli gardisté na stráž. Zřejmě i prověřovali osoby, které žádaly o audienci u císaře a dbali na to, aby císařovi návštěvníci k němu nevstoupili ozbrojeni. Do jejich kompetence také zřejmě spadala ochrana příslušníků císařské rodiny. Zmínky o těchto úkolech v pramenech zastoupeny příliš nejsou. Výjimku tvoří například první spiknutí proti Commodovi. Hérodianos uvádí tuto verzi: „*Quintianus se postavil do vchodu, k amfiteátru, kde byla tma, takže si myslel, že ho nikdo nespatri, vytasil dýku a znenadání se vyřítil na Commoda s výkřikem 'To ti posílá senát!'.* nestačil však zasáhnout. Zatímco marnil čas svou řečí a ukazoval zbraň, zatkla ho císařova tělesná stráž.“⁶¹ Starověcí historikové však zaznamenali případy, kdy praetoriáni v těchto úkolech selhali. Za zmínku stojí například vražda císaře Domitiana, kdy praetoriáni nebyli schopni zabránit vrahům k proniknutí do císařských komnat. Suetonius poukazuje na lest, se kterou se vrah Stephanos dostal k císaři se zbraní: „*Pro odvrácení pozornosti nosil po několik dní levou paži jako chromou ve vlněném obvazu, těsně před okamžikem činu do něho ukryl dýku, ohlásiv se, že přináší vyzrazené spiknutí, a dosáhl proto slyšení (u císaře).*“⁶² Císařským

⁵⁹ GOLDSWORTHY, Starověká římská armáda, str. 77.

⁶⁰ BINGHAM, The Praetorian Guard, str. 83 – 84.

⁶¹ Hérodian. I.8.6.

⁶² Suet. Domitianus 17.

strážcům se také nepovedlo zabránit smrti císaře Commoda, neboť i v tomto případě spiklenci využili lsti, kterou zaznamenal Hérodianos: „*Marcie slíbila, že mu (Commodovi) snadno podá jed, neboť mu obvykle připravovala a přinášela první nápoj.*“⁶³

Dalším úkolem praetoriánů, byla ochrana státu. Sandra Bingham uvádí dva příklady, kdy byla praetoriánská garda povolána k potlačení rebelií. V prvním případě se mělo jednat o povstání otroků, pod velením armádního veterána Tita Curtilia, které se událo v Brundisiu v roce 24.⁶⁴ Ve druhém případě pak šlo o občanské nepokoje v Puteoli roku 58, během vlády Nerona.⁶⁵ S těmito úkoly souvisí také další povinnost praetoriánů, kterou bylo hlídání veřejného pořádku v Římě. Hérodianos uvádí, že když v Římě vypukly v roce 190 nepokoje, způsobené potravinovou krizí ve městě a nenávisť vůči praetoriánskému prefektovi Cleanderovi: „*Aniž lid něco tušil, objevila se znenadání na Cleanderův příkaz císařská stráž na koních a ostřelovala a zraňovala všechny, kteří jí padli do cesty.*“⁶⁶ Garda také měla za úkol zatýkání a popravy osob, které byly podezřelé z negativního smýšlení o císaři a jeho vládě. Tím se však zhoršoval profil praetoriánské gardy v očích obyvatel Říma a praetoriáni tak získávali velice špatnou pověst. Zajímavou úlohu praetoriánů zmiňuje opět Sandra Bingham, která ve své knize uvádí, že praetoriánská garda pomáhala při hašení požárů v Římě. Touto úlohou byli mj. pověřeni tzv. *vigiles*.⁶⁷

Jednou z důležitých povinností gardy ve druhém století byla ve účast ve válkách. Císařové ve druhém století, jmenovitě Traianus a Marcus Aurelius, se od svých předchůdců ze století prvního lišili tím, že osobně dohlíželi na průběh vojenských tažení. Již v předchozí podkapitole byla popsána úloha prefektů gardy během dáckých a markomanských válek. Přítomnost gardistů v těchto konfliktech dokládají dvě skutečnosti. Tou první je jednak přítomnost císařů na bojištích, kde gardisté plnili funkci tělesných strážců. Doklad o účasti

⁶³ Hérodian. I.17.8.

⁶⁴ BINGHAM, The Praetorian Guard, str. 87.

⁶⁵ tamtéž, str. 88.

⁶⁶ Hérodian. I.12.6.

⁶⁷ BINGHAM, The Praetorian Guard, str. 106.

gardy v bitvách nám pak přináší reliéfy z Traianova sloupu v Římě, které zachycují průběh dáckých válek. Na tomto sloupu je hned na několika výjevech možné rozpoznat praetoriány. Přítomnost praetoriánů také měla velký psychologický vliv na bojující legionáře a příslušníky pomocných sborů. Pohled na praetoriány, v jejich bohatě zdobené výstroji a výzbroji, dodával ostatním římským vojákům pocit, že císař je v bitvě s nimi a měli tak větší motivaci do boje.

Na závěr ještě několik vět k žoldu, který praetoriáni dostávali. Máme o něm pouze několik málo informací. Za zmínku stojí údaj v Dionovi, že roku 27 př. Kr. Augustus zdvojnásobil žold svých strážců (praetoriánů) na dvojnásobek toho, co dostávali běžní legionáři.⁶⁸ Dle George R. Watsona tak praetoriánský roční příjem byl 450 denárů ročně, zatímco legionáři si přišli na 225 denárů⁶⁹. Další zmínka v Dionovi zní, že: „Vojákům v praetoriánské gardě bylo v průběhu šestnáctileté služby vyplaceno celkem 20 000 sesterciů (5 000 denárů), zatímco legionáři si v průběhu dvacetileté služby přišli na 12 000 sesterciů (3 000 denárů).^{70 71} Zmínka o zvýšení žoldu je v Domitianově biografii, ovšem přesná částka uvedená není. Poměr žoldu praetoriánů a vojska tak zřejmě zůstal 2:1 či 5:3 i nadále.

S žoldem úzce souvisí i problematika donativ, čili odměn, které císařové vypláceli vojsku při slavnostních příležitostech, nejčastěji v době nástupu na trůn. První donativum praetoriánům udělil ve své závěti císař Augustus v roce 14. Dle Tacita věnoval rozdělil císař mezi vojsko celkem 43 500 000 sesterciů, přičemž každý praetorián obdržel 1 000 sesterciů (250 denárů), 500 sesterciů (125 denárů) pro členy městských kohort a 250 sesterciů (75 denárů) pro řadové legionáře.⁷²

⁶⁸ Dio. LIII.11.5.

⁶⁹ WATSON G.R.: *The Roman Soldier*, London 1969, str. 97.

⁷⁰ Dio. LV.23.1.

⁷¹ Poměr mezi sesterciem a denárem byl asi 4:1, tedy 4 000 sesterciů = 1 000 denárů. Tento kurz s ohledem na Dionovu zmínku o žoldu udává například: Watson, str. 97, Goldsworthy, str. 95. Poněkud nepřesný údaj však uvedla Sandra Bingham. Ta s odkazem na Diona uvedla, že roční příjem praetoriána tak byl 1000 sesterciů, ovšem jde patrně o nepřesnou interpretaci Diona. Žold 1 000 denárů ročně by znamenal, že i praetorián sloužil 20 let, ovšem Dio uvedl pouze 16 let služby.

⁷² Tac. Ann.I.8.

Prokazatelně první donativum, kterým chtěl císař poděkovat za přízeň praetoriánů, s pomocí které jej ustanovili císařem, udělil Claudius, o čemž nás informuje Suetonius: „(Claudius) dopustil, aby shromáždění vojáci ve zbraních přísahali na jeho jméno, a slíbil každému z nich po patnácti tisících sesterciích; tím si jako první z císařů zaručil věrnost vojska peněžitou odměnou.“⁷³ Adoptivní císařové udělovali donativa ve chvíli, kdy jejich předchůdce zemřel. Historia Augusta líčí události po smrti Antonina Pia takto: „Když zařídili potřebné záležitosti v senátu, odebrali se společně (Marcus Aurelius a Lucius Verus) do praetoriánského tábora a slíbili jednotlivým vojákům po dvaceti tisících sesterciů...“⁷⁴

Do absurdity byla donativa dovedena po zavraždění Commoda. Dio píše, že nejprve Pertinax přislíbil každému praetoriánovi donativum, ve výši 20 000 sesterciů (5 000 denárů).⁷⁵ Dio však dále uvádí, že později Pertinax zjistil, že v císařské pokladně se nachází pouze milion sesterciů a ekonomická situace říše je v katastrofálním stavu.⁷⁶ Praetoriánům tak bylo nakonec vyplaceno „pouze“ 12 000 sesterciů (3 000 denárů).⁷⁷ I tohle byl zřejmě důvod, proč se praetoriáni proti Pertinakovi vzbouřili a zabili jej. Po jeho smrti praetoriáni doslova prodávali císařský trůn, přičemž dva aspiranti na něj se předháněli, kdo praetoriánům nabídne více. Nakonec tuto aukci vyhrál Didius Julianus, který si přízeň praetoriánů koupil za 25 000 sesterciů (6 250 denárů).⁷⁸ Ani on však zřejmě nebyl schopen praetoriánům tak vysoký obnos vyplatit a s platbou se poněkud opozdil. Hérodianos uvádí, že celou částku Didius Julianus vyplatil až ve chvíli, kdy proti němu povstali vojenští velitelé. Přízeň praetoriánů si tím však příliš nezískal.

⁷³ Suet. Claudius 10.

⁷⁴ Hist. Aug. Marcus 7.9.

⁷⁵ Dio.LXXIV.1.1.

⁷⁶ Dio.LXXIV.5.1.

⁷⁷ Dio.LXXIV.8.1.

⁷⁸ Dio.LXXIV.11.8.

3. Vztah mezi praetoriány a císaři (96 – 192)

3.1. Garda proti císaři – Nerva (96 – 98)

V roce 96 byl po patnácti letech vlády zavražděn Flavius Domitianus. Do tohoto spiknutí byli dle Diona zataženi i oba jeho praetoriánští prefekti: „*Plán spiknutí nebyl neznámý císařovně Domitii, ani prefektu Norbanovi nebo jeho kolegovi Petroniu Secundovi.*“⁷⁹ Přesto, že Domitianus byl nenáviděn po celém Římě, spiknutí proti němu se účastnilo pouze několik málo zasvěcených jedinců. Pro císaře bylo osudové, že kromě členů jeho vlastní rodiny, do spiknutí byli zataženi oba prefekti praetoriánské gardy, kteří měli zřejmě za úkol zajistit hladký průběh plánu. Dá se předpokládat, že měli zajistit, aby v okolí císařových komnat nebyla přítomna žádná stráž.

Dio dále uvádí, že po Domitianově smrti se sešel senát, který nejprve oficiálně odsoudil Domitianovu památku⁸⁰, aby vzápětí prohlásil, s pomocí praetoriánských prefektů, novým císařem člověka z vlastních řad, Marca Cocceia Nervu.⁸¹ I přes plnou podporu senátu se musel Nerva vyrovnávat s nepřízní, kterou mu poskytovaly ozbrojené složky říše. Armáda i praetoriánská garda zůstaly loajální vůči Domitianovi a způsob jeho smrti ostře odmítali. Navíc byla říše v poměrně zbídačeném stavu. Nerva zahájil svoji vládu politikou hospodářských reforem. Podle Dionova tvrzení byl nucen Nerva darovat 60 000 000 sesterciů římským občanům, převážně bezzemkům, na nákup půdy v Itálii, ve snaze vylepšit ekonomickou situaci říše a jejich nejchudších obyvatel.⁸² Na druhou stranu, Nerva zahájil kampaň, jejímž cílem bylo co největší pošpinění Domitianovy památky. Domitianovy mince

⁷⁹ Dio. LXVII.15.2.

⁸⁰ Latinsky *damnatio memoriae*. Doslova zatracení památky. Nejčastěji tak byly trestány osobnosti z římského veřejného života, které se závažným prohřeškem provinili vůči státu. *Damnatio memoriae* bylo vyhlášováno krátce po smrti příslušné osoby, načež následovalo odstranění jejího jména z mincí či veřejných staveb a její sochy byly buď zničeny nebo jejich obličej poničen a vytesány do jiné podoby. Zatracení památky bylo po jejich smrti určeno i několika císařům, většinou těm, kteří vládli v rozporu s vůlí senátu, například Caligula či Geta.

Zdroj: BAHNÍK, V.: Slovník antické kultury, Praha 1974, str. 140.

⁸¹ Eutrop. XIII.1.

⁸² Dio. LXVIII. 2.1.

byly roztaveny, jeho sloupy, sochy a vítězné oblouky strženy a tajná informační služba, kterou Domitianus zřídil nadále fungovala. Jen však dohlížela na Domitianovy příznivce. Nejvíce jich měl bývalý císař v armádě a praetoriánské gardě.⁸³

Císař se všemožně snažil, aby si armádu naklonil na svoji stranu. Zavedl zvláštní odměny za vstup do vojska, čímž chtěl zřejmě okysličit myšlení v armádě ve svůj prospěch. Přes tyto snahy byl Nerva nevoják, nikdy nevybojoval žádnou bitvu, nikdy nevelel žádné legii. Tyhle skutečnosti, stejně jako obliba předchozího císaře, znamenaly, že si Nerva věrností svých armád nemohl být zcela jist. Dokazuje to i událost, kterou uvádí Dio Cassius. Podle něj připravoval proti Nervovi spiknutí jistý Calpurnius Crassus, který patřil do významné aristokratické rodiny a jehož vzdáleným předkem byl Licinius Crassus z období prvního triumvirátu.⁸⁴

S praetoriánskou gardou to měl císař ještě těžší. Uvnitř gardy samotné nastala napjatá situace. Brzy zřejmě vyšlo najevo, že oba prefekti, Petronius Secundus a Flavius Norbanus, byli do spiknutí proti Domitianovi zapleteni. Nerva se situaci v gardě snažil vyřešit tím, že oba velitele gardy ještě do konce roku 96 odvolal. Emoce se tím však příliš neuklidnily, protože gardisté požadovali potrestat oba, nyní již bývalé prefekty, smrtí. To pochopitelně Nerva, se svojí mírnou povahou odmítal. Navíc neměl šťastnou ruku při volbě nového prefekta, kterým se stal Casperius Aelianus. Dio Cassius uvádí, že tento muž byl prefektem císaře Domitiana.⁸⁵ Nerva se zřejmě domníval, že jmenování prefekta, který byl oddán předchozímu císaři a který byl po deset let úspěšným velitelem gardy, pomůže gardu uklidnit.

Aelianus však zůstal Domitianovi loajální a když byl jmenován prefektem gardy, okamžitě se ztotožnil s požadavkem ostatních praetoriánů a požadoval předání spiklenců gardě a jejich následné potrestání. Nerva se jim pokoušel bránit. Bohužel však na své straně

⁸³ GRANT, Římští císařové, str. 65.

⁸⁴ Dio. LXVIII.3.2.

⁸⁵ GRAIGNER, J.: Nerva and the Roman Succession Crisis of AD 96 – 99. London 2003, str. 62.

neměl žádné prostředky, kterými by tuto krizi v Římě pokojně vyřešil. V průběhu roku 97 tak došlo k události, kterou Dio popisuje takto: „*Casperius Aelianus, který se stal jeho (Nervovým) prefektem praetoria, kterým byl již v době císaře Domitiana, podnítil vojáky ke vzpouře proti němu (Nervovi)*.”⁸⁶ Ozbrojení praetoriáni vyrazili k císařskému paláci a požadovali po císaři, aby jim vydal Domitianovy vrahy. Nerva se jim pokusil zatarasit cestu, ale praetoriáni jej odstrčili a nakonec dosáhli svého, když Petronius Secundus i Flavius Norbanus byli zabiti.

Koncem roku 97, po zkušenostech s gardou, ke kterým došlo, se Nerva rozhodl, že své mocenské postavení upevní adoptí některého z velitelů legií. Volba padla na Marcia Ulpia Traiana,⁸⁷ který velel hornogermánským legiím. Traianus byl zkušeným velitelem a u vojska byl oblíbený. I tahle skutečnost přispěla k uklidnění vztahů mezi císařem a gardou, byť jen na chvíli. Přesto jeho adopce Traiana, ke které byl donucen i díky špatným vztahům s gardou, byla událostí natolik významnou, že ovlivnila další směřování říše na příštích takřka 80 let.

3.2. *Optimus maximus* – Traianus (98 – 117)

Během své krátké vlády dokázal Nerva vylepšit situaci římského hospodářství, uklidnil obyvatele říše i senátory, kteří měli ještě v paměti poslední roky Domitianovy vlády. S jedním problémem se však vypořádat nedokázal a sice s náladami uvnitř vojska a hlavně praetoriánské gardy, jejíž členové neblaze nesli zavraždění posledního flaviovice. Stejný úkol stál před Traianem. Již výše bylo popsáno, že Traianus velel legiím, které byly lokalizovány na hornogermánském limitu. Díky tomu neměl s převzetím moci žádné problémy. Armáda byla nepochybně spokojena, že se císařem stal muž z jejich řad. Také v řadách praetoriánů mohla Traianova volba vyhovovat. Bylo o něm známo, že pečuje o vlastní vojáky a přikládá ozbrojeným silám velkou důležitost. Praetoriáni se tak mohli domnívat, že by jim Traianus mohl dopřávat stejné výhody, jaké měli v Domitianově éře.

⁸⁶ Dio. LXVIII.3.3.

⁸⁷ Dio. LXVIII.4.1.

Dříve, než se odebral do Říma, rozhodl se Traianus pro dokončení organizačních záležitostí v Germánii. Novým správcem Horní Germánie jmenoval Lucia Julia Ursa, jednoho z bývalých prefektů Domitiana, a v obou Germániích poté provedl reorganizaci vojska a posílení limitu. Patrně zde také došlo k vytvoření jednotky equites singulares. Adrian Goldsworthy se domnívá, že equites singulares byli součástí praetoriánské gardy.⁸⁸ Jejich počátky spadají do konce 1. století. V equites singulares sloužili Germáni, pocházející z auxilií na rýnském limitu.⁸⁹ Z tohoto důvodu bývá za tvůrce jednotky nejčastěji zmiňován právě Traianus. Ve vytvoření osobní jezdecké stráže mohl Traianus spatřovat i jiný záměr. V Itálii se tradičně, alespoň v dobách principátu, nenacházely žádné jednotky pravidelné armády. Jedinými ozbrojenými složkami byly městské gardy, v Římě samotném byly tři, které však pečovaly hlavně o pořádek ve městě. V Římě se pak tři městské gardy nemohly rovnat se silou praetoriánské gardy. Pokud tedy Traianus vytvořil equites singulares, mohlo to být i proto, že se s oddílem věrných germánských žoldněrů za zády, cítil při vstupu do Říma bezpečněji, než aby se sám vydal nedůvěryhodným praetoriánům na milost a nemilost.

V Římě poté Traianus provedl tradiční obřad, když Nervu prohlásil za boha a začal s řešením problému, které mu jeho předchůdce zanechal. Casperia Aeliana zbavil úřadu praetoriánského prefekta, společně s jeho přívrženci a těmi, kteří byli zapleteni do vzpoury proti Nervovi z roku 97, během které si na císaři, se zbraní v ruce, vymohli potrestání vrahů Domitiana. Tuto událost nám Dio zaznamenal takto: „(Traianus) nechal, s tím, že pro ně má nějaký úkol, poslat pro Aeliana a ty praetoriány, kteří byli zapleteni do vzpoury proti Nervovi, a jakmile dorazili, nechal je odklidit z cesty.“⁹⁰ Traianus vytvořil tajnou službu, která mu pomáhala udržovat klid a mír v říši a zjišťovat informace o případných vzpourách. Tato tajná služba zřejmě i zjistila, kteří praetoriáni byli do incidentu z roku 97 zapleteni. Konkrétní tresty v pramenech uvedeny nejsou. Můžeme se tak pouze dohadovat, jaký osud

⁸⁸ GOLDSWORTHY, Armáda starého Říma, str. 58.

⁸⁹ Tamtéž, str. 88.

⁹⁰ Dio. LXVII.5.4.

připravil Traianus pro Aeliana a ostatní vzbouřence, je však nanejvýš pravděpodobné, že byli všichni zabiti. Méně významní vzbouřenci, např. prostí gardisté, mohli být z gardy s potupou propuštěni a zřejmě posláni do vyhnanství do různých koutů říše, aby se napříště nemohli stát hrozbou pro císaře.

Jak tato Traianova čistka ovlivnila početní stavy uvnitř gardy, Dionovy Římské dějiny jako hlavní pramen pro tuto vládu neuvádějí. Mohlo se jednat i o více, než polovinu všech členů gardy. Můžeme tak soudit na základě toho, že Traianus snížil žold gardistům o polovinu, což bylo poněkud nezvyklé. Císařové si většinou kupovali věrnost gardy zlatem. Protože však z původní gardy, která v Římě působila pod císaři Domitianem a Nervou, zbyly jen trosky, a také proto, že měl Traianus podporu armády, senátu a ozbrojený doprovod mu tvořili equites singulares, mohl si toto snížení žoldu dovolit.

Na uvolněné místo praetoriánského prefekta dosadil Traianus Sexta Attia Suburana.⁹¹ Obřad, při kterém Traianus předával Suburanovi dýku, jakožto odznak moci, kterou v sobě úřad prefekta obnášel, měl císař doprovodit dle tvrzení Sexta Aurelia Victora těmito slovy: „Svěřuji ti dýku, abys mne chránil, budu-li jednat správně, ne-li, dávám ti ji spíše proti sobě.“⁹² Suburanus se také pohyboval dlouho ve vojenském prostředí. Již z let 68 a 69 je doložena jeho přítomnost v Lugdunu, kde měl být velitelem *ala Tauriana*, náležící k *legio I Italica*. Patřil k Traianovým blízkým spolupracovníkům z doby jeho místodržitelství v Horní Germánii a prefektem se stal patrně hned v době Traianova nástupu na císařský trůn a doprovázel císaře po jeho inspekční cestě rýnskými a dunajskými provinciemi. Jméno druhého prefekta není známo. Ronald Syme se přesto domnívá, že druhý prefekt byl hned na počátku Traianovy vlády vyslán do Říma, kde se měl ujmout úřadu a kontrolovat činnost Casperia Aeliana.⁹³

⁹¹ BENNETT, J.: Trajan. Optimus Princeps. Bloomington 2001, str. 52.

⁹² Aurel. Vict. Liber de caesaribus.13.8.

⁹³ SYME, R. Guard prefects of Trajan and Hadrian, str. 65-66.

Suburanus strávil v úřadě prefekta tři roky, během kterých se mu podařilo reorganizovat gardu tak, aby plnila své původní úkoly, tedy chránila císaře, dbala na bezpečnost v Římě a nepodílela se na zastrašování obyvatelstva, jako tomu bylo v průběhu vlády Domitiana. Za své služby byl odměněn povýšením do senátorského stavu, patrně k tomu došlo roku 101.⁹⁴ Ze seznamu římských konzulů se totiž dovíme, že v měsících únoru a březnu působil v úřadu consul suffectus, když nastoupil na uvolněné místo po císaři Traianovi, který se řádným konzulem stal na počátku roku, jak tomu bylo u tohoto úřadu obvyklé. Důvody, kvůli kterým se Traianus úřadu vzdal nejsou přesně známy, mohlo tak být proto, že se chtěl císař osobně věnovat přípravám na chystané tažení do Dácie. Podruhé se Suburanus stal konzulem v roce 104, kdy tento úřad vykonával již jako řádný konzul po celý rok, společně s druhým konzulem Marcem Asiniem Marcellem.

Poté, co se Suburanus stal senátorem a byl jmenován konzulem, bylo znovu třeba zaplnit uvolněné místo prefekta gardy. Kromě Suburana jehož existenci nám potvrzuje Aurelius Victor, máme díky Dionovi potvrzeného ještě jednoho prefekta Traianovy éry. Může být několik důvodů, proč máme v pramenech, pojednávajících o vládě Traiana, zmíněny pouze dva prefekty. Traianus mohl, podobně jako Nerva, svěřit velení nad gardou jednomu spolehlivému člověku, v něhož měl plnou důvěru. Druhým důvodem pak je, že ani jeden z historiků, v jejichž dílech se jména Traianových prefektů objevují, tedy Dio a Aurelius Victor, nebyli přímými účastníky této doby. Část jejich díla, pojednávající o Traianově vládě převzali z jiných, do dnešní doby nedochovaných pramenů, v nichž jména dalších prefektů nemusela být uvedena, nebo pro oba historiky nebyli další Traianovi prefekti dostatečně zajímaví svými činy, aby je do svých děl uvedli. Suburanovým nástupcem se stal Tiberius Claudius Livianus.⁹⁵ O životě tohoto prefekta před nastoupením do funkce nemáme žádné informace. Byl však úřadujícím prefektem v době dáckých válek a proto se jeho

⁹⁴ BENNETT, Trajan, str. 110.

⁹⁵ SYME, R.: Guard Prefects of Tajan and Hadrian, str. 66 – 67; též BENNETT, Trajan, str. 90.

prefektura tradičně ohraničuje roky 101 – 112, byť si nemůžeme být přesně jisti. Konflikt byl vyvolán dáckým králem Decebalem a stal se natolik vážným, že si vyžadoval císařovu osobní přítomnost. To znamenalo, že společně s císařem zamířili i praetoriáni, jak dokazují vyobrazení na Traianově sloupu v Římě. Je těžké odhadnout, kolik praetoriánů doprovázelo císaře do války. V Dionovi se však objevuje zmínka, že na jedno z mnoha vyjednávání, která mezi sebou Římané a Dákové v průběhu války vedli, byli za říši vysláni senátor Lucius Licinius Sura a prefekt Tiberius Claudius Livianus.⁹⁶

Reliéfy na Traianově sloupu nám zachycují i praetoriány, bojujícími s Dáky. Přítomnost praetoriánů ve válce tedy byla nutná, ale pohled na bojující praetoriány mohl dodávat ostatním vojákům odvalu a připomínat jim, že jejich císař je v bitvě s nimi. Dácké války byly nakonec ukončeny anexí království a přeměněním v římskou provincii ve dvou válkách v letech 101-102 a 105-106. Druhé velké tažení Traianovy éry, kterého se garda také účastnila, bylo východní tažení proti odvěkému nepříteli Římanů, Parthské říši. Je možné, že stále pod velením Liviana, jak se můžeme dozvědět z Hadrianova životopisu v *Historia Augusta*. Livianus patřil k blízkým přátelům budoucího císaře.⁹⁷ Právě Hadrianus se měl stát Traianovým dalším nástupcem. K adopci došlo krátce před Traianovou smrtí, kdy umírající císař, bez vlastních potomků, přijal Hadriana za vlastního.

V průběhu 19 let trvající Traianovy vlády získal císař nad gardou plnou kontrolu, na rozdíl od svého předchůdce Nervy. Na místa prefektů dosazoval věrné a schopné důstojníky, které znal a kterým důvěřoval. Čistkou, kterou v gardě provedl se také zbavil všech špatných vlivů v gardě, které v ní vzkvétaly v průběhu vlády despotického Domitiana a, bez podpory armády, slabého Nervy. Nedochovalo tak k žádným excesům, během kterých by garda podnikala nájezdy na obyvatele Říma, vytvářela atmosféru strachu nebo se stala organizací, ohrožující i samotného císaře. To vše bylo díky schopnostem, kterými Traianus oplýval. Ne

⁹⁶ Dio. LXVIII.9.2.

⁹⁷ Hist. Aug. Hadrianus 4.2.

nadarmo tak získal císař čestný titul *Optimus maximus* a senát na jeho počest oslovoval budoucí císaře větou, kterou nám zaznamenal Eutropius: „*Šťastnější než Augustus, lepší než Traianus!*“⁹⁸

3.3. Cestovatel mezi císaři - Hadrianus (117 – 138)

V srpnu 113 se vlády nad Římskou říší ujal třetí z řady adoptivních císařů – Publius Aelius Hadrianus. Otázka jeho nástupnictví a adopce byla již ve starověku předmětem dohadů. Některé prameny tehdejší doby, například v *Historia Augusta* připouštějí možnost, že k adopci Traianem došlo proti jeho vůli, či k ní vůbec nedošlo. Hadrianus měl ke svému předchůdci blízko. Traianus byl jeho bratrancem a když jeho otec, Publius Aelius Hadrianus Afer, v roce 85 zemřel, stal se budoucí císař také jedním ze dvou Hadrianových poručníků. Tím druhým byl Publius Acilius Attianus, jedna z důležitých osob v počátku Hadrianovy vlády.⁹⁹ Budoucí císař měl za sebou vojenskou kariéru. Po boku Traiana se účastnil obou dáckých válek a v té druhé dokonce velel *Legio I Minerva*. V té době se Hadrianus dostával do přízně císařovny Plotiny. Blízké přátele měl také mezi senátory a jezdci, kromě již zmíněného Attiana jimi byli prefekt praetoriánské gardy Livianus a Marcius Turbo. Po dáckých válkách měl na starosti správu vojsk v Pannonii a doprovázel císaře také během jeho východního tažení proti Parthům.

Právě na východě říše Traianus 8. srpna 113 zemřel. Hadrianus údajně obdržel druhý den dopis, ve kterém mu byla oznámena adopce a tudíž se tento den stal římským císařem. Pochybnosti o oprávněnosti nástupnictví zmiňuje soubor císařských biografí, podle nějž se měl Traianovým nástupcem stát Neratius Priscus nebo člověk, kterého by ze svého středu zvolili senátoři. Tyto nejasnosti jsou v *Historia Augusta* popsány takto: „*Všeobecně byla rozšířena domněnka, že Traianus chtěl svým nástupcem jmenovat Neratia Priska, nikoliv*

⁹⁸ Eutrop. XIII.5.

⁹⁹ Hist. Aug. Hadrianus 1.4., Dio. LXIX.1.2.; též. BENNETT, Trajan, str. 206.

*Hadriana, a mnoho přátel v tom s ním bylo zajedno*¹⁰⁰ ... A vyskytly se i domněnky, že *Hadrianus byl adoptován intrikami Plotiny až po Traianově smrti a že byl nastrčen člověk, který mluvil za Traiana vyčerpaným hlasem.*¹⁰¹ Zdá se však, že s pomocí císařovny Plotiny a Publia Acilia Attiana, praetoriánského prefekta, nastoupil na trůn Hadrianus. Stejně jako v případě Domitiana je tak možné, že i Hadrianus se stal císařem s podporou gardistů. Již výše jsem zmínil, že Attianus patřil do okruhu Hadrianových blízkých přátel, stejně jako bývalý prefekt Livianus.¹⁰² Díky podpoře těchto mužů se císař nemusel obávat negativního názoru na jeho vládu uvnitř gardy. Účastnil se navíc všech Traianových tažení a proto gardisté měli pocit, že i nový císař je z jejich řad a bude mít pochopení pro jejich potřeby. Attianovým kolegou ve funkci prefekta byl Servius Sulpicius Similis. Oba tyto muži nastoupili do svých úřadů ještě krátce před Traianovou smrtí, pravděpodobně v roce 112.¹⁰³ O Attianovi je známo, že doprovázel císařovnu Plotinu při převozu Traianových ostatků do Říma.¹⁰⁴ Hadrianus byl s jejich prací a velením nad gardou spokojen a tudíž je neměl důvod měnit. Alespoň prozatím.

Při své řeči v senátu Hadrianus senátorům slíbil, že žádného z nich nikdy nevydá na smrt. Přesto jej Attianus varoval před třemi senátory, kteří by mohli usilovat o císařův život a jeho trůn. Byli to Baebius Macrus, městský prefekt, ve vyhnanství žijící Laberius Maximus a nakonec Gaius Calpurnius Crassus.¹⁰⁵ Prvním dvěma uvedeným se, alespoň pokud víme, nic nepříhodilo. Crassus byl však pro podezření, že plánuje převrat, popraven. Není jasné, zda to bylo z císařova rozkazu, ale na základě studia pramenů dále zjistíme, že Hadrianus mohl trpět určitou paranoiou a často se i z jeho bývalých přátel stávali nepřátelé.

¹⁰⁰ Hist. Aug. Hadrianus 4.8.

¹⁰¹ Hist. Aug. Hadrianus 4.10

¹⁰² Hist. Aug. Hadrianus 4.2.

¹⁰³ SYME, R.: Guard prefects of Trajan and Hadrian. str 67 – 68.

¹⁰⁴ Hist. Aug. Hadrianus 5.9.; též BENNET, Trajan, str. 207.

¹⁰⁵ Hist. Aug. Hadrianus 5.5.

Hadrianus měl v úmyslu zřeknout se části území, která Traianus dobyl. Šlo hlavně o neklidnou Mezopotámii a oblasti na Východě, která šla těžko bránit, jejich obrana by byla velice nákladná a navíc nejistá. Někteří senátoři měli málo pochopení pro vzdávání se území. Mohlo to být bráno jako znak slabosti impéria v očích jejich nepřátel. V roce 118 tak musel čelit mnohem vážnějšímu spiknutí. Vůdci tohoto spiknutí byli Gaius Avidius Nigrinus, který byl dokonce považován za možného Hadrianova nástupce, a Lucius Quietus, bývalý velitel vojsk v Mauretánii. Když bylo spiknutí odhaleno, byli Nigrinus, Quietus i další dva jejich společníci, všichni ze senátorského stavu, popraveni. Dle *Historia Augusta* se tak mělo stát na rozkaz senátu.¹⁰⁶ Bylo by to však v rozporu s tím, že se Hadrianus musel v Římě potýkat s odporem senátorů vůči popravám čtyř zmíněných spiklenců, kteří císaře vinili z toho, že porušil svůj původní slib a žádného senátora nevydá nikdy na smrt. Dle Hadriana za popravami stál Attianus,¹⁰⁷ tudíž je možné, že za potlačení povstání byla praetoriánská garda.

Z dalšího studia Hadrianovy biografie v *Historia Augusta* zjistíme, že mezi Attianem a císařem rostlo napětí. Hadrianus měl strach z Attianovy rostoucí moci a podle všeho nebylo v jeho silách, aby svého prefekta z úřadu propustil. Je možné si to vysvětlit Attianovou podporou z řad praetoriánské gardy. Druhým důvodem, proč se císař chtěl Attiana zbavit mohl být fakt, že Attianus byl skutečně vinen ze smrti Quieta, Nigrina a dalších. Mohl mít špatnou pověst u senátorů a Hadrianus se jej raději zbavil. Císař mohl mít strach, že pokud Attiana proti jeho vůli a bez zjevného důvodu odvolá, případně popraví, garda se obrátí proti němu samotnému. Protože však v čele praetoriánské gardy bývali jezdcí, vymyslel Hadrianus lest, se kterou se svého prefekta zbavil. Měl v plánu Attiana pozvednout do senátorského stavu, díky čemuž by již dále podle nepsaných pravidel neměl úřad prefekta vykonávat, o tomto aktu nás znovu informuje *Historia Augusta*: „*A tak, když jmenova prefekta praetoria*

¹⁰⁶ Hist. Aug. Hadrianus 7.2.

¹⁰⁷ Hist. Aug. Hadrianus 9.3.

Attiana senátorem, naznačil tím, že nemá žádnou významnější poctu¹⁰⁸. K Attianově povýšení došlo v průběhu roku 119. Současně s ním byl odvolán i druhý prefekt Servius Sulpicius Similis, o jehož jmenování senátorem nejsou písemné zmínky. Similis zemřel o sedm let později.¹⁰⁹

Uvolněné místo prefekta gardy bylo třeba nahradit schopnými jezdci, u kterých si navíc císař mohl být jist spolehlivostí a věrností. Takové muže našel v Quintu Marcii Turbonovi,¹¹⁰ významném vojevůdci, a v Gaiu Septiciu Clarovi.¹¹¹ Turbo patřil k blízkým přátelům Hadriana již v době první Traianovy války s Dáky. Z jeho vojenské kariéry víme, že úspěšně dokončil potlačení protiřímského povstání v Judeji a také v Mauretánii. Po správě Mauretánie mu byly uděleny odznaky prefekta Egypta a patrně v roce 119 tedy nahradil Attiana v úřadu prefekta praetoriánů. O jeho kolegovi, Septiciu Clarovi, toho příliš mnoho nevíme. Je znám z Pliniových dopisů, patřil k jeho přátelům a jeden z dochovaných dopisů je adresován přímo němu. Pokud však tedy začal funkci vykonávat v roce 119, setrval v ní pouhé dva roky. V roce 121 byl odvolán, údajně proto, že neprojevoval patřičnou úctu k císařovně Sabině.¹¹²

Turbo zůstal prefektem zřejmě až do poloviny třicátých let 1. století. Zda vykonával úřad po Clarově odvolání sám, a nebo měl kolegu, *Historia Augusta* ani Dio nezmiňují. Víme však, že vztahy mezi císařem a jeho prefekty, i těmi bývalými, se časem velice ochlazovaly.¹¹³ Případ Attiana, který byl odvolán z obavy přílišné kumulace moci v jeho rukou, jsme již zmínili. Do okruhu Hadrianových nepřátel se v závěru života dostal, alespoň dle *Historia Augusta*, i Septicius Clarus a pronásledování od císaře se dočkal i Marcus

¹⁰⁸ Hist. Aug. Hadrianus 8.7.

¹⁰⁹ Dio. LXIX. 19.2.

¹¹⁰ Syme, R.: *The guard prefects of Trajan and Hadrian*. str. 70 – 72.

¹¹¹ Hist. Aug. Hadrianus 9.4 a 9.5.

¹¹² Hist. Aug. Hadrianus 11.3.

¹¹³ Hist. Aug. Hadrianus 15.4.

Turbo.¹¹⁴ Když se císař ujal vlády nad říší, jeho moc byla takřka neomezená, samozřejmě v souladu s římskými zákony. Jakmile získal moc, získali ji i lidé z jeho okruhu, ať to byli senátoři či jezdcí. Hadrianus nebyl špatný císař, osobně navštívil mnoho provincií, uvádí se, že dokonce navštívil všechny, aby zjistil jejich stav a jejich potřeby a osobně řešil jejich problémy. Mohl však mít obavy, že moc, kterou jeho přátelé díky úřadům jenž jim svěřil, by se mohla obrátit proti němu. Není totiž náhoda, že hned tři ze čtyř prefektů jeho praetoriánské gardy, se časem museli vyrovnávat s císařovou nepřízní. Praetoriánská garda totiž byla ze všech ozbrojených složek Římské říše císařům nejbliže a pokud byla více oddána poslušnosti svým prefektům než císařům, mohla se pro panovníky stát velice nebezpečná.

Dále jsme nuceni uvažovat, při jakých událostech byla garda císaři nablízku a jaké měla úkoly. Poměrně brzy po svém nástupu na trůn se Hadrianus vydal na proslulé cesty po provinciích. Mezi císaři nebylo většího cestovatele. Jeho první cesta vedla v roce 121 do Germánie a posléze do Británie, kde vypuklo protiřímské povstání. Po jeho potlačení nechal císař vybudovat proslulý Hadrianův val, což byl systém opevnění, které měly chránit římské území v Británii před nájezdy barbarských kmenů ze severu.¹¹⁵ V dnešní době jde o nejlépe dochovanou část římské opevněné hranice zvané Limes romanus. Zatímco byl císař na cestách, při které jej museli doprovázet i praetoriáni, jeho záležitosti v Římě spravoval Marcus Turbo, již tehdy z úřadu prefekta. Z Británie císař zamířil do africké Mauretánie, kde se věnoval potlačování domorodých bouří proti římské nadvládě. Garda císaře doprovázela i během jeho cesty po východních provinciích či Řecku. Po boku císaře stáli i ve chvíli, kdy je v Judeji zastihlo další povstání, tentokrát slavné povstání Bar Kochby. Výše zmíněné informace jsou bohužel jediné, které z *Historia Augusta* i *Diona* můžeme o

¹¹⁴ Hist. Aug. Hadrianus 15.2.

¹¹⁵ Hist. Aug. Hadrianus 11.2.

praetoriánech zjistit. Navíc je pro nás důležité, že oba prameny se v informacích o prefektech shodují, hlavně co se týče popisů nevráživosti mezi císařem a prefekty.

Více toho o vztahu, který měl Hadrianus se svými praetoriány, zrekonstruovat nemůžeme. V pramenech je o nich málo informací, než tomu je například v době vlády Commoda. Je to proto, že se antičtí autoři věnovali jen nejdůležitějším věcem, jako byly války či povstání proti císaři. Pokud byl někde v říši klid, nestálo to autorům hodné za zaznamenání. Uvnitř praetoriánské gardy přetrval klid, který v ní nastavil císař Traianus, garda měla s císařem dobré vztahy, i s její pomocí vydržel Hadrianus ve vládě téměř 21 let. Pouze se svými prefekty měl Hadrianus postupem času špatné vztahy, což si lze vysvětlit paranoiou, která je ale pochopitelná. Římský císař byl nejmocnější postavou antického Středomoří a našlo se mnoho jeho odpůrců nebo lidí, kteří měli na jeho místo záslusk.

3.4. Zbožný císař – Antoninus Pius (138 – 161)

Císař Hadrianus zemřel 10. července 138. Jeho nástupcem se původně měl stát Lucius Aelius Caesar, Hadrianův adoptivní syn. Ten však zemřel v lednu 138, a proto bylo třeba zvolit nového následníka. Volba nakonec padla na senátora Tita Aurelia Fulva Boionia Antonina, dále jen Antonia, který dostal čas na rozmyšlenou, zda adopci přijme. Podmínkou adopce bylo, že Antoninus dále přijme za vlastní Marca Aurelia a Lucia Vera, tehdy ještě malé nedospělé chlapce, s tím, že se stanou jeho nástupci. Antoninus tuto nabídku přijal, a tak se 11. července 138 stal v pořadí patnáctým římským císařem a čtvrtým v pořadí adoptivních císařů.¹¹⁶ Hlavním a takřka jediným pramenem pro vládu Antonina Pia, je soubor císařských biografí *Historia Augusta*. Sedmdesátá kniha *Dionových Římských dějin*, která o Piově vládě pojednávala, se dochovala pouze ve fragmentech. Informace o prefektech praetoriánské gardy tak máme pouze z Antoninova životopisu a nemůžeme je tedy porovnávat s žádným dalším pramenem.

¹¹⁶ Hist. Aug. Aelius 6.9.

Na počátku své vlády, tak jako tomu bylo zvykem u nových císařů, požádal i Antoninus o deifikaci svého předchůdce Hadriana. Senát tímto krokem sice nebyl nadšen, stále měl v živé paměti jak se Hadrianus, či jeho praetoriánský prefekt Attianus, zachovali vůči několika senátorům, které připravili o život. Nakonec však, aby se vyhnul hned na počátku vlády rozporům s novým císařem, této žádosti vyhověl. Za to, že trval na zbožštění Hadriana, obdržel Antoninus od senátorů přívlastek Pius, tedy zbožný.¹¹⁷ Označení Pius si zasloužil i svojí povahou. Historia Augusta jej líčí jako laskavého a spravedlivého člověka, který měl na srdci to, aby v říši panoval klid a mír. Narozdíl od svých předchůdců nebyl Antoninus Pius vojákem. I to byl možná důvod, proč jej Hadrianus, který se věnoval spíše opevňování a obraně římských hranic, adoptoval a od Antonina neočekával, že by vedl války za účelem slávy a rozšíření hranic impéria. Měl však za sebou úspěšnou kariéru římského úředníka. Byl praetorem, quaestorem a jedním ze čtyř konzulárů, což byl úřad vytvořený Hadrianem, a který měl spravovat jednu z částí Itálie. Antoninus Pius údajně Itálii nikdy neopustil a pokud bylo třeba na určitém místě potlačit vzpouru, kterých však bylo během jeho vlády minimum, nebo odrazit útoky římských nepřátel, posílal do oblastí generály nebo praetoriánské prefekty, aby situaci uklidnili.

Jedna ze dvou zmínek o prefektech Antonina Pia, která je v Historia Augusta je tato: „*Gavius Maximus, prefekt praetoria, muž velmi přísný, za něho (Antonina) sloužil dvacet let. Na jeho místo nastoupil Tattius Maximus. Po jeho smrti ustanovil Antonius Pius dva prefekty – Fabia Rapentina a Cornelia Victorina. Rapentinus však neměl dobrou pověst, protože se proslýchalo, že dosáhl prefektury prostřednictvím císařovy milenky.*“¹¹⁸ Z tohoto líčení nám vyplývá, že Antoninus Pius po většinu své vlády mohl velení nad gardou nechat v rukou jednoho prefekta. Tím prvním byl Gavius Maximus. Z výše uvedeného popisu se dá usoudit, že se prefektem stal hned na počátku vlády Antonina Pia, tedy v roce 138. Z další zmínky

¹¹⁷ Hist. Aug. Antoninus 2.5., Eutrop. VIII.7.

¹¹⁸ Hist. Aug. Antoninus 8.7

v Historia Augusta, kde se píše, že „*Žádného dobrého úředníka nezbavil (Antoninus) jeho hodnosti za jeho života s výjimkou městského prefekta Orfita, ale ten o to požádal sám*“, se dá usoudit, že Gavius Maximus byl prefektem až do své smrti, ke které mohlo patrně dojít v roce 158. Z tohoto hlediska je Gavius Maximus jedním z nejdéle sloužících známých prefektů praetoriánské gardy.

Antoninova vláda je obdobím největšího klidu v dějinách Římské říše. K válkám, protiřímským povstáním nebo snahám o uchopení moci docházelo jen výjimečně. Pouze dva muži byli během panování Antonina Pia obviněni z pokusu o převrat. Jedním z nich byl Atilius Titianus, jehož ale potrestal samotný senát, druhým potom Priscianus, který ale spáchal samotný sebevraždu. Z Antoninovy vůle se poté nepátralo po dalších spoluúčastnících pokusů o převrat. K senátorům se Pius choval přátelsky a umožnil mu alespoň trochu zasahovat do záležitostí říše. Jedinou dobovačnou válkou, která byla během 23 let Piovy vlády svedena byl konflikt v Británii, kde místodržící Quintus Lollius Urbicus dobyl území dnešního jižního Skotska a kvůli lepší obraně zde byl postaven Antoninův val, jenž měl plnit stejnou funkci jako val Hadrianův, který ležel o něco jižněji. Poté následovaly menší střety s Parthy, vpády maurských kmenů do Mauretánie nebo protiřímské povstání v Dácii. Na průběh tažení nedohlížel Pius osobně, ale vedením akcí pověřil svého prefekta gardy Gavia Maxima.

Gavius Maximus pravděpodobně plnil úkoly, spojené s hodností praetoriánského prefekta až do své smrti, ke které mohlo dojít zhruba v roce 159. Pius totiž údajně nikdy nezbavil žádného dobrého úředníka funkce za jeho života. Během dvaceti let, kdy byl Gavius Maximus prefektem, nedošlo k žádným roztržkám mezi císařem a jeho gardou. Gardisté v tomto případě přijali císaře, který za sebou nemá vojenskou kariéru a byli mu oddáni, patrně z toho důvodu, že v čele gardy byl spolehlivý prefekt, který dokázal smýšlení gardistů

nasměrovat ve prospěch císaře, a také proto, že praetoriáni přijali odkaz císaře Hadriana a tedy přijali i adopci a nástup Antonina Pia.

Na místo Gavia Maxima nastoupil Tattius Maximus.¹¹⁹ Pokud sečteme dobu vlády Antonina Pia a prefekturu Gavia Maxima, vyjde nám, že Tattius Maximus velel gardě jen krátce, patrně ne více než dva roky. Ve funkci prefekta také patrně zemřel a nahradili jej dva prefekti noví, Fabius Cornelius Rapentinus a Furius Victorinus.^{120 121}

Oba nastoupili na sklonku Piova života, v jehož průběhu byli pro nástupnictví připravováni Marcus Aurelius a Lucius Verus. V březnu 161, když císař pobýval v Lorii nedaleko Říma, se jeho zdravotní stav zhoršil. Právě z této doby máme druhý doklad o činnosti prefektů Antonina Pia v *Historia Augusta*: „*Třetího dne viděl (Antoninus), že jeho zdravotní stav je vážný, a proto svěřil Marku Antoninovi stát i svou dceru v přítomnosti prefektů (Rapentina a Victorina)...*“¹²². Prefekti v této situaci působili jako svědci předání nejvyšší státní moci do rukou Antoninova nástupce Marka Aurelia. Císař Antoninus Pius zemřel 7. března 161.

3.5. Filozof na trůně a jeho doba – Marcus Aurelius (161 – 180)

Pro počátek vlády Marka Aurelia až do smrti Lucia Vera, jsme stále ještě odkázáni pouze na životopisy obou císařů a také na biografii Avidia Cassia v *Historia Augusta*, neboť podobně jako v případě sedmdesáté knihy Dionových dějin o vládě Antonina, je také sedmdesátá první kniha, jejíž obsahem měla být raná léta Aurelioiva a Verova dvojvládí, dochovaná ve fragmentech.¹²³

Moc tedy plynule přešla na Marka Aurelia a Lucia Vera. *Historia Augusta* ani Dio nezmiňují, že by proběhl nějaký nesouhlas s jejich nástupnictvím. Bylo to jednak z úcty vůči

¹¹⁹ Hist. Aug. Antoninus 8.7.

¹²⁰ Hist. Aug. Antoninus 8.8; též BIRLEY, Marcus Aurelius, str. 112.

¹²¹ V životopise Antonina Pia je prefekt jmenován jako Cornelius Victorinus, zatímco v životopise Marca Aurelia je zmíněno, že prefekt Furius Victorinus padl během markomanských válek. Jde o stejnou osobu, ale v historiografii je více užíváno jméno Furius Victorinus

¹²² Hist. Aug. Antoninus 12.5.

¹²³ Dio. LXXI.

Piovi, který byl hned po své smrti deifikován, a také proto, že Marcus byl již od malička vychováván jako Piův nástupce a měl tedy veškeré předpoklady k tomu, aby pokračoval ve vládě svého adoptivního otce, během níž říše zažila nezvyklé období klidu a míru. Jak bylo přáním císaře Hadriana, stal se Aureliovým spoluvladařem Lucius Verus.¹²⁴ Poprvé v dějinách tak měla Římská říše dva císaře, což jistě potěšilo senát, tradiční baštu republikánských tradic, který ve společné vládě dvou mužů viděl jistou návaznost na období republiky a tradici kolegiality v úřadech. Přesto nebylo pochyb, který ze dvou caesarů má větší vliv. Již v raném věku byla Aureliovi věnována větší pozornost než Verovi. Například když byl Antoninus Pius na cestě po italských městech, Marcus Aurelius jel v průvodu vedle něj na koni, společně s praetoriánským doprovodem, aby tak obyvatelé Itálie viděli svého budoucího císaře. Lucius Verus tuto výsadu neměl. Při cestách svého otce směl sice také doprovázet, cestoval však v kolovém voze, v doprovodu praetoriánského prefekta.¹²⁵ Také když Pius umíral, nechal k sobě zavolat Marka Aurelia a oba prefekty, Rapentina a Victorina, a v jejich přítomnosti mu dal na starosti další osudy říše.¹²⁶ Chtěl tak zřejmě i praetoriánům jasně demonstrovat, kdo je jejich budoucím panovníkem.

Na rozdíl od svého předchůdce se museli Marcus Aurelius a Lucius Verus vyrovnat s několika krizemi uvnitř i vně hranic impéria. V posledních letech Piovy vlády se zhoršovaly vztahy mezi Římem a Parthií. Předmětem sporů byla tradičně Arménie, království mezi oběma říšemi, které plnilo funkci jakéhosi nárazníkového pásu před invazí jedné či druhé říše. Parthský král Vologaisés IV. využil změn na císařském trůnu v Římě a v roce 163 podnikl invazi do východních provincií říše.¹²⁷ Parthové postupně ovládli Arménii a římské provincie Sýrie a Kappadokie, porazili několik římských legií a vyplenili největší římské město v Sýrii Antiocheiu. Marcus Aurelius pověřil Lucia Vera, aby stanul v čele legií

¹²⁴ Hist. Aug. Hadrianus 24.1.

¹²⁵ Hist. Aug. Verus 3.5.

¹²⁶ Hist. Aug. Antoninus 12.5.

¹²⁷ BIRLEY, A.: Marcus Aurelius, str. 121.

a změnil průběh války v římský prospěch.¹²⁸ Protože však tušil, že Verus neoplývá dostatečným vojenským nadáním, obklopil jej zkušenými generály, kteří ve skutečnosti plánovali průběh tažení. Je pravděpodobné, že Vera doprovázela i praetoriánská garda, byť její *Historia Augusta* nezmiňuje. Domnívám se však, že pokud se císař vydal na tažení, musel jej určitý počet praetoriánů doprovázet. Římané nakonec parthskou krizi úspěšně zvládli, když hlavní zásluhu na římském vítězství měl generál Avidius Cassius,¹²⁹ který se dokonce zmocnil hlavního města parthské říše Ktésifónu. Parthové nakonec nabídli říši mír a tím i svrchovanou vládu nad Arménií.

Palčivějším problémem se ukázaly neustále se stupňující se invaze germánských kmenů přes Dunaj. V roce 166 podnikli invazi kmeny Langobardů a Obbiů přes Dunaj.¹³⁰ Tak začal zřejmě nejvážnější vojenský konflikt, se kterým si Římané museli ve druhém století poradit a který vešel do dějin jako markomanské války. Šlo zhruba o patnáctileté vojenské střety mezi Římany na jedné straně a germánskými kmeny na straně druhé. Situace byla natolik vážnou, že si vyžádala přesun legií z různých částí impéria. Vojáci, kteří se vraceli z východního tažení, s sebou zanesli do většiny říše morovou nákazu, známou jako antoninovský mor. Oba císaři měli svůj hlavní stan v Aquilei a jejich přítomnost v Pannonii pomohla ke stabilizaci poměrům. Velení nad některými armádami bylo svěřeno i prefektům gardy. Furia Victorina v roce 168 zastihl stejný osud, jako Cornelia Fusca během Domitianovy války s Dáky. Padl v bitvě a společně s ním padla i značná část jeho vojska.¹³¹

Victorinovým nástupcem se stal Macrinus Vindex, velitel jízdy.¹³² Již jeho jméno naznačuje, že mohl pocházet z romanizovaného obyvatelstva Galie. Rapentinův osud *Historia Augusta* ani Dio nezmiňují. V životopise Antonina Pia je však Rapentinus popsán

¹²⁸ Hist. Aug. Verus 6.7.

¹²⁹ Hist. Aug. Verus 6.8.

¹³⁰ Dio. LXXII.3.1.

¹³¹ Hist. Aug. Aurelius 14.5.

¹³² Dio. LXXII.3.1.

jako muž neblahé pověsti,¹³³ a proto jej možná Marcus Aurelius někdy na počátku své vlády z funkce odvolal. Anthony Birley uvádí, že Rapentinus byl odvolán poté, co byl pověřen vedením císařské korespondence.¹³⁴ Vedle Vindeka se druhým prefektem gardy stal Bassaeus Rufus.¹³⁵ Dio Cassius o něm hovoří jako o muži prostého původu, je tedy možné, že Rufus nebyl ani jezdcem, jak tomu bylo u prefektů zvykem. Prostý původ, byť nejmenovaného, prefekta praetoriánské gardy Marca Aurelia zmiňuje i Historia Augusta v životopise Avidia Cassia: „Slyšel jsi, že prefekt praetoria našeho filozofa byl tři dny předtím, než získal úřad, chudý jako žebrák a najednou se z něho stal boháč?“¹³⁶ Kromě náznaků o prostém původu a o chudobě prefekta Rufa, o něm není v Dionovi ani Historia Augusta žádná další zmínka. Uvedení jména tohoto prefekta a jeho původ zřejmě Dio i autor Markova životopisu využili, aby vyzdvihli Markovy ctnosti a dokázali, že Markovi nezáleželo na původu, ale na schopnostech dané osoby. Míru, s jakou Marcus Aurelius věřil svým prefektům dokazuje, že také Macrinus Vindex v boji s Germány padl. Po jeho skonu údajně nechal císař na jeho počest vztyčit několik soch.

Nebyly to však pouze ztráty v řadách praetoriánské gardy, se kterými se Marcus Aurelius musel vypořádat. Počátkem roku 169 zemřel, patrně v důsledku mrtvice, Lucius Verus a Římská říše měla opět jen jednoho panovníka. Marcus Aurelius svěřil východní provincie Avidiu Cassiovi a sám řešil problémy na dunajské hranici.¹³⁷

Jmenováním Cassia však Marcus Aurelius nedosáhl klidu ve východní části impérie, v jaký doufal. Avidius Cassius se těšil značné popularitě mezi svými legiemi i mezi římským obyvatelstvem v tamních provinciích. Viděli v něm přemožitele parthského krále.¹³⁸ V roce 175 se říši šířily zvěsti o špatném zdravotním stavu Marca Aurelia, z nichž některé tvrdily, že

¹³³ Hist. Aug. Antoninus 8.9.

¹³⁴ BIRLEY, Marcus Aurelius, str. 112.

¹³⁵ Dio. LXXII.5.1.

¹³⁶ Hist. Aug. Cassius 14.8.

¹³⁷ Hist. Aug. Cassius 5.5.

¹³⁸ Hist. Aug. Cassius 6.5.

je již císař po smrti. V takové situaci jednala císařovna Faustina na vlastní pěst a nabídla Cassiovi, aby se stal císařem do doby, než Commodus, syn Marka Aurelia, dospěje a bude sám připraven stanout v čele říše. Avidius Cassius toto přijal a byl východními legiemi prohlášen císařem. Tato událost je hodna připomenutí proto, že Avidius Cassius jmenoval také svého vlastního praetoriánského prefekta.¹³⁹ Jeho jméno neznáme, ale byl to muž, který Cassiovi předal císařské insignie.¹⁴⁰ Společně s prefektem císař zřejmě vytvořil i vlastní praetoriánskou gardu, jejíž členové byli vybráni z nejschopnějších vojáků východních legií.

Brzy sem však dorazila zpráva, že Marcus Aurelius je stále naživu a pro Avidia Cassia zde ještě byla možnost před císařem pokleknout. Ale Cassius odmítl, a proto nedal Aureliovi jinou možnost, než vyjednat mír s Germány a s dunajskými legiemi, včetně praetoriánů, a vydat se na pochod proti uzurpátorovi. Jakmile do Sýrie dorazila zpráva, že je Marcus Aurelius na pochodu, rozhodli se legáti východních legií jednat. Zabili Avidia Cassia, stejně jako jeho praetoriánského prefekta.¹⁴¹ Když do místa dorazil Aurelius, všechny legie mu znovu odpřísáhly věrnost. Členové Cassiovy rodiny byli ušetřeni, stejně tak císař nechal spálit nalezenou korespondenci, která mohla usvědčit některé senátory ze spolupráce s uzurpátorem¹⁴². Se senátem vůbec měl Marcus Aurelius dobré vztahy.

Poté, co zajistil situaci na Východě, rozhořel se znovu konflikt s Germány. Koncem sedmdesátých let měla garda opět nového velitele, kterým se stal Publius Tarrutenius Paternus,¹⁴³ který před funkcí prefekta gardy měl na starosti správu císařovy osobní korespondence. Jako jeho předchůdci ve funkci prefekta, bylo i Paternovi svěřeno velení nad armádami, které se markomanských válek účastnily. V lednu 178 došlo k povýšení Aurelioova syna Commoda na augusta. Commodus se tak stal rovným svému otci a říše měla opět dva císaře. Marcus Aurelius však brzy na to zemřel vinou blíže nepopsané nákazy, možná moru,

¹³⁹ Hist. Aug. Aurelius 25.5.

¹⁴⁰ Hist. Aug. Cassius 7.4.

¹⁴¹ Hist. Aug. Aurelius 25.5.

¹⁴² Hist. Aug. Cassius 13.6.

¹⁴³ Dio. LXXII.33.3.

jak se dozvíme z *Historia Augusta*: „*Sedmého dne se mu (Markovi) přitížilo a vpustil k sobě pouze syna, ale brzy ho poslal pryč, aby ho nenakazil.*“¹⁴⁴

3.6. Konec zlaté éry říše - Commodus (180 – 192)

Éra adoptivních císařů skončila se smrtí Marca Aurelia a Commodus se stal po více než sto letech prvním císařem, který na trůn nastoupil na základě svého rodinného původu. Proti jeho nástupnictví nikdo otevřeně nevystoupil, pokud nepočítáme uzurpaci Avidia Cassia, ještě během života Marca Aurelia. Ten se postaral o to, aby byl Commodus obklopen vzdělanými rádci z řad senátorů, kteří mu v počátcích vlády pomohou. Jak již bylo obvyklé, na počátku vlády Commodus rozdával finanční odměny svým praetoriánům a vojákům, aby si získal jejich přízeň a nějakou dobu se ještě pohyboval na dunajské hranici, kde stále nebyl dořešen konflikt s germánskými kmeny.¹⁴⁵ Marcus Aurelius měl v úmyslu, vytvořit na jejich území dvě nové provincie Marcomanii a Sarmatii. Commodus však brzy zatoužil po pohodlí, které přinášel život v Římě, a tak brzy markomanské války ukončil mírem, ačkoliv jej od toho bývalí otcovi přátelé odrazovali.

Více než správě říše se Commodus po svém návratu věnoval hýření peněz z císařské pokladny. Kromě okázalých slavností sem patřilo i pořádání několikadenních her, gladiátorských zápasů či štvanic, kterých se osobně účastnil i císař. Tyto hry byly velice tíživé pro finanční situaci říše, která byla po dlouhých markomanských válkách ve velice špatném stavu a proti císaři se již v počátcích vlády začala tvořit opozice, jejíž centrum bylo v senátu.

V roce 182, tedy dva roky po nástupu na trůn, musel Commodus čelit prvnímu spiknutí. Stála za ním císařova sestra Lucilla a její bratranec Marcus Ummidius Quadratus.¹⁴⁶ O plánu vědělo i užší velení praetoriánů, jejichž prefekt Publius Tarrutenius Paternus patřil k blízkým

¹⁴⁴ Hist. Aug. Marcus 28.8.

¹⁴⁵ Hérodian. I.5.2.

¹⁴⁶ Hérodian. I.8.4.

přátelům Marca Aurelia, a byl nespokojen s tím, jak si Commodus hned na počátku své vlády počíná.¹⁴⁷ Quadratus pověřil jistého mladého senátora Quintiana provedením atentátu. Quintianus skutečně poslechl a dýkou ukrytou v tóze na císaře zaútočil, přičemž jeho slova měla být: „*To ti posílá senát!*“ Na této větě se shodují Dio, Hérodianos a v podobném znění je uvedena i v *Historia Augusta*.¹⁴⁸ Praetoriáni, doprovázející císaře, však zakročili a Quintiana zastavili. Jeho slova však císařem otřásla a měla velký vliv na tom, že vztahy mezi ním a senátem se neustále zhoršovaly. Následovala vlna represí, jejichž provedením byli pověřeni praetoriáni. Lucilla byla poslána do vyhnanství, Quadratus a Quintianus byli, stejně jako mnozí další senátoři popraveni.

Commodus se poté začal obklopotvat vlastními přívrženci, které římský lid neměl v přílišné oblibě, zatímco přátelé Marca Aurelia byli vystaveni stále většímu nepřátelství. Jedním z císařových oblíbenců byl i Saoter z Nicomedie^{149 150}, který byl jedním z těch, co radili císaři ukončit markomanské války. Uvnitř praetoriánské gardy byli lidé, kteří se dostávali do opozice. Jedním z nich byl i Paternus, který se pokusil přimět Commoda k rozumu tím, že nechal odstranit Saotera. Smrt jednoho ze svých nejbližších rádců nesl Commodus těžce. Měl však další přívržence. Patřil k nim i jezdec Sextus Tigidius Perennis. Na jeho radu byl Paternus povýšen do senátorského stavu, díky čemuž nemohl vykonávat úřad praetoriánského prefekta.¹⁵¹ Zabít Paterna bylo zřejmě příliš nebezpečné, neboť mnoho praetoriánů mohlo být loajální více svému prefektovi, než císaři, který byl způsobem života i vlády pravým opakem svého otce. Po pár dnech byl však Paternus nařknut ze spiknutí a společně s několika dalšími senátory byl popraven.¹⁵²

¹⁴⁷ Hist. Aug. Commodus 4.1.

¹⁴⁸ Hérodian. I.8.6.; Dio LXXIII.4.4.; Hist. Aug. Commodus 4.3.

¹⁴⁹ Centrum provincie Bithýnie

¹⁵⁰ Hist. Aug. Commodus 4.5.

¹⁵¹ Hist. Aug. Commodus 4.7.

¹⁵² Dio. LXXIII.5.1.

Na uvolněné místo prefekta nastoupil Perennis,¹⁵³ který zřejmě úřad prefekta vykonával samostatně, neboť Dio, Hérodianos ani Historia Augusta nepřinášejí žádné zmínky o druhém prefektovi.¹⁵⁴ Prvním z jeho cílů bylo zřejmě odstranění přátel Marka Aurelia a Paterna z praetoriánské gardy a přeměnit ji tak v jednotku, která byla věrná jen Commodovi a Perennidovi. Nejlépe bychom Perennida přirovnali k jinému praetoriánskému prefektovi a sice k Seianovi, který byl prefektem gardy císařů Tiberia a Caliguly v prvním století. Pramalým zájmem o vládnutí umožnil Commodus, aby se Perennis stal de facto vládcem Říma.¹⁵⁵ S praetoriány za zády se však Perennis stal vážným nebezpečím pro císaře, neboť pozice prefekta mu nestačila a snažil se získat pro sebe císařský trůn. Když se tato zpráva donesla ke Commodovi, nechal svého prefekta v roce 185 popravit.¹⁵⁶

Následující roky se nesly v častém střídání prefektů.¹⁵⁷ Císař upadl do vlivu jiného svého rádce, kterým byl propuštěnec Marcus Aurelius Cleander.¹⁵⁸ Časem nabyl stejného vlivu, jako Perennis, ale na místo praetoriánského prefekta usedl až v roce 188, kdy si již stihl vybudovat silnou mocenskou pozici v Římě.¹⁵⁹ Pozice praetoriánského prefekta se stala velice horkým křeslem a Cleander se zřejmě bál ujmout se velení dříve, než do gardy dostane své lidi. I on však byl, po dvou letech svého velení nad gardou, v roce 190 popraven, neboť byl taktéž podezřelý z příprav na uzurpaci trůnu.

Taktéž osud Cleandrových nástupců byl neblahý. Lucius Julius Vehilius Gratus Julianus byl častým terčem narážek ze strany císaře, několikrát byl císařem veřejně ponižován.¹⁶⁰ Druhým prefektem byl Regillus. Oba byli taktéž na císařův rozkaz popraveni.¹⁶¹ Časté střídání a popravy praetoriánských prefektů¹⁶² si lze vysvětlit tím, že

¹⁵³ HEKSTER, O.: *Commodus. An Emperor at the Crossroads*. Amsterdam 2002, str. 60

¹⁵⁴ Dio. LXXIII.9.1.

¹⁵⁵ Hérodian. I.8.7.

¹⁵⁶ Hérodian, I.9.8.; Hist. Aug. Commodus 6.4.

¹⁵⁷ Hist. Aug. Commodus 6.7.

¹⁵⁸ Hist. Aug. Commodus 6.5.; též HEKSTER, *Commodus*, str. 65

¹⁵⁹ Hist. Aug. Commodus 6.12.

¹⁶⁰ Dio. LXXIII.14.1.; Hist. Aug. Commodus 11.3.

¹⁶¹ Hist. Aug. Commodus 7.4.

Commodus se, po zkušenostech s Perennidem a Cleandrem, obával moci, kterou v sobě úřad prefekta měl. Častým střídáním prefektů se snažil zamezit tomu, aby se některý z nich stal v očích praetoriánů oblíbený a stal se tak hrozbou císaři. Praetoriáni však ochotně vykonávali vešker popravu, které jim Commodus nařizoval. Být praetoriánským prefektem se během vlády císaře Commoda stalo velice nepopulární hodností. Změna přišla také v povinnostech řadových praetoriánů. Neustále samozřejmě dbali na císařovu osobní bezpečnost a bezpečnost jeho rodiny. Po téměř sto letech se však také náplní jejich práce stalo plnění císařovy vůle, kdy praetoriáni vraždili senátory, jezdce i běžné obyvatele Říma, zkrátka každého, kdo se Commodovi znelíbil.

Není proto divu, že Quintus Aemilius Laetus, který se prefektem stal v roce 190,¹⁶³ se stal jednou z nejdůležitějších osob, zapletených do spiknutí proti císaři z 31. prosince 192, které tentokrát bylo úspěšné.¹⁶⁴ Commodus byl zabit a s ním i symbolicky končí jedna éra Římské říše a začíná nová.

¹⁶² Hist. Aug. Commodus 14.8.

¹⁶³ Hérodian. I.16.5.

¹⁶⁴ Hérodian. I.17.; Dio. LXXIII. 17.1.; Hist. Aug. Commodus 17.1.;

4. Vliv prefektů na římskou politiku

4.1. Vznik systému adoptivního nástupnictví

Když byl Domitianus, poslední císař flaviovské dynastie, zavražděn při spiknutí, kterého se účastnili i dva praetoriánští prefekti, bylo zaseto na budoucí problémy. Senát okamžitě po Domitianově smrti prohlásil císařem starého senátora Nerva.¹⁶⁵ Tento muž měl sice velkou podporu v senátu, nemohl se však opřít o podporu praetoriánů, kteří v první řadě požadovali potrestání vrahů Domitiana. Nerva se praetoriánům pokusil částečně vyhovět, když oba prefekty, zapletené do spiknutí proti Domitianovi zbavil úřadu a na jejich místo dosadil Casperia Aeliana, jezdce, který byl ve funkci prefekta praetoriánské gardy již během vlády Domitiana.¹⁶⁶ Aelianus však patřil k velkým přívržencům zavražděného císaře a i on měl stejný požadavek, jako muži v gardě. Nerva se však zdráhal vydat Flavia Norbana a Petronia Secunda praetoriánům na milost a nemilost. Byl však bezmocný, když praetoriáni vedení Aelianem vtrhli do císařského paláce a se zbraněmi v rukou donutili Nerva, aby všechny spiklence vydal a nechal je popravit.

Tento nátlak, kterému byl Nerva vystaven, jej donutil, aby se poohlédl po spojenci, s jehož pomocí by získal na svoji stranu část vojska a nemusel by tak panovat podle toho, co má v úmyslech jeho praetoriánská garda. Tímto člověkem se stal Traianus, velitel hornogermánských legií. Nerva jej adoptoval za vlastního a určil, že se stane jeho nástupcem.¹⁶⁷ Traianus adopci přijal a v roce 97 tak byla uvedena do platnosti adopce. V roce 98, když Nerva zemřel poté bez jediného odporu přešla moc do rukou Traiana.

Čin, který vyvolali svým zastrašováním praetoriáni, následně významným způsobem ovlivnil směr Římské říše na dalších téměř sto let. Traianus, který byl Římany označován jako *optimus maximus*, tedy nejlepší císař, v této praxi pokračoval, když svým nástupcem

¹⁶⁵ Dio. LXVII.1.1.

¹⁶⁶ Dio. LXVII.3.3.

¹⁶⁷ Dio. LXVII.3.4.

jmenoval Hadriana. Ten zašel dokonce tak daleko, že podmínkou k adopci Antonina bylo to, že Antoninus musel rovněž adoptovat své budoucí nástupce, které Hadrianus vybral, byli jimi Marcus Aurelius a Lucius Verus. K adopcím rovněž napomohla skutečnost, že tito císařové neměli žádné syny, kteří by na jejich místo nastoupili. Mezi lety 98 – 180 tak v říši vládli schopní muži a říše tak zažila nebývalý blahobyt a dobu klidu. Až Marcus Aurelius, císař, jenž měl přezdívku filosof na trůně, od tohoto systému ustoupil. Měl totiž syna, Commoda, a po Markově smrti na něj přešla moc. Commodus tak již není adoptivním císařem. Během Commodovy vlády však říše postupně propadala do nového chaosu.

4.2. Prefekti a politika 98 – 180

Z písemných pramenů, které jsou zaměřeny na římské dějiny z let 98 – 180, tedy dobu adoptivních císařů, mnoho informací o vlivu praetoriánské gardy na římskou politiku nemáme. Je to proto, že se císařové snažili, po zkušenostech, které měl s praetoriány Nerva, co nejvíce minimalizovat hrozbu, že by praetoriánská garda měla vlastní politické názory a ambice. Do jejího čela byli stavěni jezdcí, většinou zkušení armádní velitelé, které jejich císaři znali a měli k nim velkou důvěru. Písemné zmínky o praetoriánech jsou během doby adoptivních císařů omezeny spíše na jména praetoriánských prefektů a jejich vazby na římské císaře. Přesto se určité vlivy na římskou politiku dají vysledovat.

Jedním z prvních úkolů, které musel při svém nástupu Traianus řešit, byla minimalizace hrozby praetoriánské gardy. Rozhodně nemohl v čele gardy nechat prefekta, který zašel tak daleko a vytáhl zbraň na svého císaře. Stejně tak nebylo bezpečné, nechat v gardě i další praetoriány, kteří se účastnili vzpoury proti Nervovi. Žádný pramen se nezmiňuje, že by Traianus vyměnil kompletně celou gardu. Zbavil se však Casperia Aeliana a vyšších důstojníků gardy. Podle Diona je měl zaměstnat nějakým úkolem a poté je odklidil z cesty, což patrně znamená, že byl Aelianus a někteří další praetoriáni popraveni.¹⁶⁸ Nový Traianův

¹⁶⁸ Dio. LXVIII.5.4.

prefekt Sextus Attius Suburanus poté měl zřejmě úkol zpacifikovat v gardě zbylé negativní živly. Pod Suburanovým velením garda prošla obměnou jejich členů a dle dalšího vývoje vztahů gardy a císařů zřejmě úspěšnou. Dalším prefektem, který by se totiž nějakým způsobem účastnil vzpoury proti svému císaři, byl až Publius Tarrutenius Paternus v roce 182, tedy 85 let po Aelianově vzpouře proti Nervovi. Zřejmě i za likvidaci nebezpečných členů praetoriánské gardy byl Suburanus povýšen do senátorského stavu a dvakrát se stal římským konzulem. Jeho nástupce Tiberius Claudius Livianus doprovázel císaře Traiana během dáckých válek. Mimo jiných úkolů, které mu jako veliteli gardy náležely, byl také součástí diplomatické mise ke králi Decebalovi, který se pokoušel vyjednat mírové podmínky s Římany.¹⁶⁹

Hadrianus, který nastoupil po Traianovi, se zřejmě velice obával praetoriánské gardy a možnosti, že by se mohla obrátit proti němu. Téměř všichni prefekti jeho praetoriánské gardy se císaři postupem času znelíbili. *Historia Augusta* popisuje, že s většinou z nich měl doslova nepřátelský vztah. Povstání proti němu však přicházela z jiného směru. V roce 118 musel Hadrianus čelit spiknutí, za nímž stáli někteří senátoři, například Quietus. Autor Hadrianova životopisu v *Historia Augusta* si v otázce potlačení spiknutí poněkud odporuje. Nejprve zmiňuje, že spiklenci byli popraveni z rozhodnutí senátu.¹⁷⁰ Později však dodává, že se Hadrianus musel potýkat s nenávisí ze strany senátu, za popravy oněch čtyř spiklenců, protože při svém nástupu na trůn slíbil, že žádného senátora nevydá na smrt. Hadrianus se podle autora životopisu s touto nenávisí snažil vyrovnat tak, že veškerou vinu svalil na svého praetoriánského prefekta Attiana.¹⁷¹ Aby se jej zbavil, povýšil Attiana do senátorského stavu, čímž automaticky Attianus přestal být prefektem gardy.¹⁷² Tenhle rozpor ve výpovědi Aelia Spartiana, autora Hadrianovy biografie, se pokusím nyní vysvětlit. Pokud by Hadrianus

¹⁶⁹ Dio. LXVIII.9.2.

¹⁷⁰ Hist. Aug. Hadrianus 7.2.

¹⁷¹ Hist. Aug. Hadrianus 9.3.

¹⁷² Hist. Aug. Hadrianus 8.7.

opravdu pověřil Attiana popravami senátorů a zároveň by vlastní vinu odmítal, je těžké si představit, že by pak Attiana povýšil mezi senátory. To by senátoři mohli brát jako další urážku jejich stavu. Je tedy možné, že Attianus jednal na vlastní pěst a byl opravdu zodpovědný za popravy senátorů. V takovém případě se Hadrianus domníval, že Attianus může usilovat o císařský trůn. S podporou praetoriánské gardy by mohl Hadriana sesadit. Hadrianus si nemusel být ani jistý, zda je garda loajální více mu nebo prefektovi a proto Attiana od gardy odstavil tím, že z něj udělal senátora.

Také další Hadrianovi prefekti byli odstraňováni, často pro poměrně malicherné příčiny. Septicius Clarus byl sesazen údajně proto, že Hadrianově manželce, císařovně Sabině, neprokazoval dostatečnou úctu.¹⁷³ V *Historia Augusta* se dále píše: „*Snadno však (Hadrianus) popřál sluchu jakýmkoliv řečem, které se o nich šířily. A tak považoval později téměř všechny přátele, a to i nejlepší mezi nimi, nebo ty, které vyznamenal nejvyššími úřady, za nepřátele, např. Attiana, Nepota a Septicia Clara.*¹⁷⁴ ... *Umidia Quadrata, Catilia Severa a Turbona nemilosrdně pronásledoval.*“¹⁷⁵ Turbo byl později taktéž prefektem gardy. Tyto okolnosti svědčí o tom, že se Hadrianus bál, že by některý z jeho prefektů usiloval o jeho život a tak se tuto hrozbu snažil neustále minimalizovat tím, že prefekty střídal, povyšoval a posléze je pronásledoval a stavěl jim do cesty různé překážky.

Hadrianus však zemřel nenásilnou smrtí a moc v říši přešla na jeho adoptivního syna Antonina, jemuž později senátoři udělili přezdívku Pius. O praetoriánské gardě máme během jeho 23 let trvající vlády nejméně informací, ze všech adoptivních císařů. Jedinou zajímavou zmínkou v *Historia Augusta* je, že jeho prefekt, Gavius Maximus byl ve svém úřadě prefekta gardy 20 let.¹⁷⁶ Narodil od svého předchůdce Antoninus své úředníky neodvolával, pokud o to sami nepožádali. Dlouhou dobu, kterou Gavius Maximus v čele gardy strávil je možné

¹⁷³ Hist. Aug. Hadrianus 11.2.

¹⁷⁴ Hist. Aug. Hadrianus 15.2.

¹⁷⁵ Hist. Aug. Hadrianus 15.7.

¹⁷⁶ Hist. Aug. Antoninus 12.7.

vysvětlit tím, že pod jeho velením garda spolehlivě plnila svoji nejdůležitější činnosti a tou byla císařova bezpečnost.

Když Antoninus Pius umíral, byli jeho dva prefekti Fabius Rapentinus a Furius Victorinus přítomni situaci, během níž Antoninus předával moc v říši do rukou Marca Aurelia.¹⁷⁷ Přítomnost prefektů při tomto aktu dokazuje důležitost praetoriánských prefektů a jejich úřadu. Pius zřejmě také chtěl, aby prefekti viděli, kdo se stává jeho nástupcem. Marcus Aurelius a jeho spoluvládce, Lucius Verus, strávili značnou část své vlády válčením. Praetoriánská garda oba císaře doprovázela do celé řady konfliktů a z Historie Augusty i Diona Cassia tak o gardě máme jen informace o její účasti v markomanských válkách a o válce s Parthy. Praetoriánský prefekt však zřejmě patřil mezi nejbližší císařovy rádce. Když totiž Avidius Cassius povstal proti Marcu Aureliovi, jmenoval vlastního praetoriánského prefekta.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Hist, Aug, Antoninus 12.5.

¹⁷⁸ Hist. Aug. Cassius 7.4.

5. Prefekti císaře Commoda a garda po jeho smrti

Být praefektem praetoriánské gardy znamenalo mít velkou zodpovědnost. Prefekti museli účinně a efektivně spravovat jednotku, která dbala na císařovo bezpečí, a kterému také mohla být velice nebezpečná. Během panování adoptivních císařů máme o činnostech gardy poměrně málo informací. Historia Augusta se zaměřuje hlavně na jména prefektů praetoriánské gardy ve vztahu k adoptivním císařům a popisuje kariéru osob, které byly praetoriánskými prefekty. Doba panování císaře Commoda je poměrně slušně zastoupena v historických pramenech. Dio Cassius, Hérodianos i Historia Augusta líčí poměrně přesně Commodovu dobu a velký prostor věnují i praetoriánské gardě.

Proč tomu tak je? Proč je v pramenech, které se zabývají vládou císaře Commoda mnohem více informací i o praetoriánské gardě než za vlády jeho předchůdců? Adoptivní císaři vládli v říši pevnou rukou, nedopustili, aby během jejich panování byla navenek projevena jakákoliv jejich slabost, která by mohla vést ke spikleneckým tendencím ze strany ctižádostivých osob. Ovšem císař Commodus byl jiného ražení. Zdaleka nedosahoval vladařských kvalit svých předchůdců. O vládu nad říší měl pramalý zájem a více se věnoval příjemnějším činnostem – vyhledával společnosti mužů či žen, bojoval v amfiteátru s gladiátory, či se účastnil štvanic zvířecí, holdoval alkoholu a pořádání večírků. Vládu nad říší svěřoval jiným. Hned ve dvou případech se stali de facto nejmocnějšími muži v říši Commodovi praetoriánští prefekti.

5.1. *Sextus Tigidius Perennis*

Prvním z prefektů, který nabyval neobvykle velkou moc, se stal Sextus Tigidius Perennis. Znovu se vraťme k jedné již psaným faktům. Od počátku Commodovy vlády, patřil Perennis k císařovým nejbližším rádcům. Když Commodova sestra Lucilla začala připravovat spiknutí, jehož cílem mělo být odstranění císaře, byla do něj zapletena i praetoriánská garda, která byla pro úspěšný převrat velmi důležitou. Proto se spiklenci

nepochybně dohodli i s tehdejšími prefekty, kterým byl Paternus.¹⁷⁹ Paternovou úlohou nepochybně bylo, aby společně se svými praetoriány zajistil bezpečný průběh převratu. Již mnohokrát jsem uvedl, že garda byla jednou z mála vojenských jednotek v Itálii, tedy jižně od řeky Pád.

Do spiknutí byla zasvěcena celá řada senátorů, například Marcus Ummidius Quadratus, nebo Quintianus, mladý senátor který se měl stát císařovým vrahem. Legendární věta, „*To ti posílá senát!*“,^{180 181} kterou pronesl ve chvíli, kdy nad Commodem stál s dýkou v ruce, připraven k útoku, pak nasměrovala další, již tak napjaté, vztahy císaře a senátu takřka na bod mrazu. Quintianus byl odzbrojen, spiknutí nevyšlo a císař se ještě více stáhl do ústraní. Na radu svého přívržence Saotera, si začal vyřizovat účty se senátem. Quadratus, Quintianus i další významní senátoři byli popraveni a jejich majetek zabavován. Dle Diona byl však atentátníkem jistý Claudius Pompeianus, i ten však měl, ve chvíli kdy tasil meč zvolat: „*Podívej. Tohle ti posílá senát!*“¹⁸² Paternus, který viděl, že je Commodus neoblíbený, svalil vinu na Saotera a nechal jej zabít. Ztrátu svého rádce Commodus nesl těžce. Měl však více rádců. Jedním z nich byl muž z jezdeckého stavu, Sextus Tigidius Perennis, který císaři poradil, aby se svého prefekta zbavil. Commodus si však zřejmě nebyl jistý svojí pozicí a mohl se obávat negativní reakce v praetoriánské gardě, Paternus byl u gardistů zřejmě oblíbený. Proto Perennis přišel s návrhem, že by Paternus měl být povýšen do senátorského stavu.¹⁸³ Bylo to logické. Povýšení do senátorské hodnosti se dalo interpretovat jako vyznamenání osoby za zásluhy a věrné služby a navíc by tím nemohl vykonávat úřad praetoriánského prefekta, což byl úřad, který byl striktně vymezen pouze pro příslušníky jezdeckého stavu a tudíž by byl Paternus odstaven od ozbrojené moci. Povyšování prefektů do senátorského stavu bylo v praxi často užíváno, císař Traianus takto povýšil svého prefekta

¹⁷⁹ Hist. Aug. Commodus 4.1.

¹⁸⁰ Hérodian. 1.8.6.

¹⁸¹ Historia Augusta tuto větu uvádí takto: „Tuto dýku ti posílá senát!“, Hist. Aug. Commodus 4.3.

¹⁸² Dio. LXXIII.4.4

¹⁸³ Hist. Aug. Commodus 4.7.

Suburana, a paranoidní Hadrianus povýšil Attiana nebo Turbona. Z příslušnosti k senátorům se však Paternus příliš dlouho neradoval, neboť již po několika dnech byl Commodem nařknut z příprav spiknutí a byl popraven.¹⁸⁴ Opět následovala nová vlna poprav osob, které měly být do domnělého spiknutí zapleteny.

Takovéto skutky stále více očerňovaly Commoda nejen v očích senátorů, ale i obyvatelé Říma o něm začínali mít špatné mínění. Významné osobnosti Říma přicházely o svůj majetek a o své postavení. Byli však i takoví, kteří z této situace profitovali, jako například Perennis, který bohatl na zabaveném majetku a vylepšoval tím své postavení.¹⁸⁵ Po Paternově odstranění se také stal novým prefektem praetoriánské gardy.¹⁸⁶ Spiknutí mělo na Commoda velice neblahý vliv. Nějakou dobu se vůbec neukazoval na veřejnosti a ani se nijak nestaral o správní záležitosti. Všechny projednával nejprve Perennis a císař tak jen většinou potvrzoval rozhodnutí svého prefekta.¹⁸⁷ Tím pádem se Perennis stal nejmocnějším mužem říše, zatímco se Commodus věnoval rozmařilému způsobu života.¹⁸⁸ Perennis byl prefektem pět let, mezi roky 180 – 185, během nichž zemřela spousta senátorů, často bez soudu. Jako záminka stačilo i křivé nařknutí, že dotyčná osoba odmítla z Commoda udělat dědice.¹⁸⁹

S tím, jak se Perennidova moc zvětšovala, rostly také jeho ambice stát se novým vládcem říše. Prosadil, aby se jeho synové stali vojenskými veliteli v Illyrii,¹⁹⁰ kde měli za úkol získat vojsko na Perennidovu stranu. V pramenech se objevují dvě různé verze Perennidova pádu. Hérodianos zmiňuje příběh o řečníkovi, který během slavností k počtě Jova Kapitolského vystoupil s projevem, v němž císaři Perennidovy záměry prozradil.¹⁹¹ Z Perennidova rozkazu pak praetoriáni řečníka spoutali a byl pro lhářství zaživa upálen.

¹⁸⁴ Hist. Aug. Commodus 4.8.

¹⁸⁵ Hérodian. I.8.8.

¹⁸⁶ Dio. LXXIII. 9.1.

¹⁸⁷ Hist. Aug. Commodus 5.1.

¹⁸⁸ Hist. Aug. Commodus 5.4.

¹⁸⁹ Hist. Aug. Commodus 5.14.

¹⁹⁰ Hérodian. I.9.1.

¹⁹¹ Hérodian. I.9.4.

Tento incident však Perennis ještě přežil. Nepochybně císaři vysvětlil, že řečník byl pomatený blázen, toužící po penězích a po moci. K císaři si však později vyžádali audienci vojáci, kteří zřejmě dezertovali z vojska Perennidova syna v Illyrii. Přinesli s sebou mince s Perennidovým vyobrazením, což císaři stačilo jako záminka, že Perennis touží po trůnu.¹⁹² Čest být zobrazován na mincích totiž náležela jen císařům a příslušníkům jejich rodin. Podle této verze byla Perennidovi sřata hlava. Jeho syn pak byl lstí vylákán do Říma, kde jej čekal stejný osud jako jeho otce.¹⁹³

Historia Augusta i Dio Cassius však Perennidův pád dávají do spojitosti spíše s vojáky, kteří sloužili v britských legiích.¹⁹⁴ Kromě vlády se Commodus nestaral ani o vojenské záležitosti říše, i jejich řešením byl pověřen Perennis.¹⁹⁵ Zřejmě tak byl přítomen v Británii, kde se však dostal do názorových rozporů s vojáky. Do čela legií stavěl jezdce, zatímco senátory odstraňoval. Vojáci se proti němu bouřili a uklidnil je až zásah Pertinaka, budoucího císaře. Ten se však dozvěděl, že Perennis chce ze svého syna udělat budoucího císaře, a proto vyslal do Říma 1500 vojáků, aby císaři řekli o úmyslech jeho prefekta.¹⁹⁶ Počet vojáků byl vysoký proto, že se muselo počítat s případným odporem praetoriánské gardy, jejíž loajalita k císaři nebyla jistá. Praetoriáni mohli být zasvěceni do Perennidových plánů a mohli klást odpor. Císař vojáky vyslyšel a Perennidův osud tak byl zpečetěn. Byl vydán napospas vojákům v Británii a popraven.¹⁹⁷

5.2. Marcus Aurelius Cleander

Perennidovým nástupcem se stal Marcus Aurelius Cleander, propuštěnec, který mohl mít zřejmě vliv i na rychlý pád Perennida, jak zmiňuje Dio Cassius.¹⁹⁸ Stal se tak další z řady osob, které využily Commodova pramalého zájmu o vládnutí ke svému vlastnímu prospěchu.

¹⁹² Hérodian. I.9.9.

¹⁹³ Hérodian. I.9.10.

¹⁹⁴ Dio. LXXIII.9.2.; Hist. Aug. Commodus 6.2.;

¹⁹⁵ Hist. Aug. Commodus 6.2.

¹⁹⁶ Dio. LXXIII.9.2.

¹⁹⁷ Dio. LXXIII.9.4.; Hist. Aug. Commodus 6.2.

¹⁹⁸ Dio. LXXIII.9.3.

Každopádně se Cleander krátce po Perennidově odstranění, v Commodově biografii v *Historia Augusta* je uvedeno, že po třiceti dnech, stal císařovým nejbližším důvěrníkem a rádcem a správcem císařských komnat.¹⁹⁹ Nabyl tak velkého vlivu, neboť stejně jako v případě jeho předchůdce, i nyní mu císař pasivním jednáním umožnil rychlý mocenský vzestup.

Situace v Římě se tak znovu opakovala. Senátoři a významné osobnosti politického života v Římě, které byly Cleanderovi nepohodlné, se stali obětmi represí, které ve městě praetoriáni prováděli. Praetoriánská garda se dostala do situace, kdy se stala více nástrojem osobní moci jednotlivce, než útvar, který měl pečovat o císařovu osobní bezpečnost. O jeho takřka neomezené moci svědčí mj. i to, že Commodus nebyl tím, kdo by si vybíral vlastní prefekty. Byl to Cleander, který do čela praetoriánské gardy dosazoval jezdce podle vlastního zájmu. Budeme-li věřit tvrzení v *Historia Augusta*, bylo Cleanderovo období poznamenáno častým střídáním praetoriánských prefektů, kdy se praetoriáni doslova „*měnili z hodiny na hodinu a ze dne na den*“.²⁰⁰ Perennidovým přímým nástupcem se stal Niger. O tomto prefektovi je pouze jediná zmínka v pramenech, opět v Commodově biografii v *Historia Augusta*. Za pozornost však stojí, že prefektem byl pouhých šest hodin.²⁰¹ Jiný prefekt, Marcus Quartus, vydržel v úřadě pouhých pět dnů.²⁰²

Nebyl to však pouze úřad praetoriánského prefekta, do kterého Cleander dosazoval muže podle vlastní libosti. Dio zmiňuje, že Cleanderovým přičiněním se v průběhu jednoho roku vystřídal 25 konzulů.²⁰³ V *Historia Augusta*, která Diovo tvrzení o konzulech také zmiňuje,²⁰⁴ se dále ještě uvádí, že z Cleanderovy vůle byly do čela provincií dosazováni místodržitelé a další úředníci, zodpovědní za jejich správu. Častým jevem zřejmě bylo

¹⁹⁹ Hist. Aug. Commodus 6.5.

²⁰⁰ Hist. Aug. Commodus 6.7.

²⁰¹ Hist. Aug. Commodus 6.6.

²⁰² Hist. Aug. Commodus 6.8.

²⁰³ Dio. LXXIII.12.4.

²⁰⁴ Hist. Aug. Commodus 6.9.

kupování úřadů, z čehož profitoval opět Cleander. Jeho dílem bylo i to, že do senátu nebo mezi patricije byli přijímáni i propuštěnci.²⁰⁵ Takováto opatření, která Cleander prováděl, měla jediný cíl – usiloval o císařský titul a připravoval si pro to pozice.

První známky odporu proti Cleanderovi přišly zřejmě od jistého Byrra, manžela Commodovy sestry Fadilly. Ten měl císaře upozornit na přílišnou kumulaci moci v rukou jeho správce, která by se časem mohla obrátit i proti němu. Cleander však včas zasáhl a Byrrus přišel o život, společně se svými podporovateli, mezi nimiž byl i prefekt praetoriánské gardy Aebutianus.²⁰⁶ K této události došlo v roce 188. Cleander se teprve nyní odhodlal postavit se do čela samotné gardy. V *Historia Augusta* je uvedeno, že spolu s ním byli jmenováni další dva prefekti gardy, což je v historii gardy neobvyklý jev, ke kterému předtím ještě nikdy nedošlo. Není však pochyb, který ze tří prefektů měl nad gardou nejvyšší moc, jména dvou zbývajících prefektů však v Commodově životopise autor neuvedl. Cleander si za své činy vysloužil přezdívku prefekt s dýkou.²⁰⁷

Cleanderův pád se nám opět dochoval ve dvou verzích, obě se však shodují v tom, že se Cleanderovi stala osudná nenávisť římského lidu. Autor Commodova životopisu ve sbírce císařských biografii uvádí, že příčinou se staly Cleanderovy neustálé změny na významných místech v provinciích. Poprava Arria Antonina, jehož jméno je uvedeno pouze ve zmíněném prameni, pro smyšlené zločiny, měla velký negativní ohlas mezi římským obyvatelstvem.²⁰⁸ Na základě toho měl Commodus dát svého prefekta odstranit a spolu s ním i další osoby, které do svých úřadů Cleander dosadil a které byly blízko císaři, mezi nimi bylo hodně propuštěnců.

Dio Cassius i Hérodianos se v příčině Cleanderova mocenského konce shodují. Podle nich se tomuto propuštěnci stala osudná otázka zásobování Říma obilím. Za bohatství,

²⁰⁵ Hist. Aug. Commodus 6.9.-10.

²⁰⁶ Hist. Aug. Commodus 6.12.

²⁰⁷ Hist. Aug. Commodus 6.13.

²⁰⁸ Hist. Aug. Commodus 7.1.

kterého nabyt na úkor zavražděných senátorů, plánoval skoupit velké množství obilí a ukrýt jej.²⁰⁹ Cleander počítal, že jakmile se v Římě začnou projevovat nedostatky obilí, Cleander je Římanům rozdá. Domníval se, že si tím získá popularitu u obyvatelí Města. Stal se však pravý opak. Když na občany začala doléhat bída a situace ve městě se blížila hladomoru, zásluhou Papiria Dionysia, který jako *praefectus annonae* zodpovídal za zásobování Říma obilím, vyšlo najevo, jakých činů se Cleander dopustil.²¹⁰ Mělo to za následek, že se obyvatelé vydali na předměstí Říma, kde se v tu dobu měl v jednom z domů císař nacházet ve své rezidenci, a požadovali Cleanderovo potrestání. Dříve než se zprávy o těchto nepokojích dostaly ke Commodovým uším, vyslal Cleander proti nespokojeným obyvatelům osobní císařskou jízdní stráž, *equites singulares*, aby shromážděný dav rozehnala.²¹¹ Jízda byla úspěšná, dav rozehnala a nyní zaháněla obyvatele zpět do Říma, kde se však začala karta obracet. V uličkách Říma začali obyvatelé na jízdu útočit, shazovali jezdce ze sedel, ze střech na nich shazovali těžké předměty, takže i jízda začala mít těžké ztráty. Zajímavá je také možnost, že se na stranu lidu mohly postavit i někteří praetoriáni. Dio Cassius zmiňuje, že „lid byl povzbuzen k odporu vlastním počtem a silou praetoriánů“.²¹² Hérodianos zase píše: „Když na obou stranách docházelo k velkým ztrátám, spěchalo lidu na pomoc pěší vojsko z Říma, neboť nevražilo na jízdní oddíly.“²¹³ Pěším vojskem, které nevražilo na jízdu, však mohly být myšleny i městské kohorty.

V ulicích Říma tak zuřila válka, jejímž hlavním viníkem byl Cleander, který stál za potravinovou krizí v Římě a pak také poslal císařskou jízdní gardu proti demonstrujícím obyvatelům. Commodus neměl dlouho ponětí, co se v hlavním městě jeho říše děje. V osudný den a noc se opět věnoval pití a zábavě se svými oblíbenci. Byl varován blízkou

²⁰⁹ Hérodian. I.12.4.

²¹⁰ Dio. LXXIII.13.1.

²¹¹ Dio. LXXIII.13.4.; Hérodian. I.12.6.

²¹² Dio. LXXIII.13.5.

²¹³ Hérodian. I.12.9.

osobou. Podle Diona byla touto osobou Marcia,²¹⁴ žena senátora Quadrata, který byl již dříve popraven během prvního spiknutí proti Commodovi, do kterého byl zapleten i tehdejší prefekt Paternus. Hérodianos zase dopodrobna líčí, jak byl Commodus o nepokojích v Římě informován svojí nejstarší sestrou Fadillou, jejíž řeč Commodem otřásla.²¹⁵ Ať tak byl Commodus upozorněn kýmkoliv, nejdůležitější bylo, že k sobě okamžitě nechal předvolat Cleandera. Pro jeho zločiny a konání proti Commodově vědomí, byl prefekt Cleander popraven. Je tak trochu ironické, že Commodus svého prefekta ztrestal kvůli takřka neomezené moci, kterou mu ale svým vlastním konáním umožnil nabýt. Oba historici se ve svých spisech shodují, že Cleanderova hlava byla sřata, nabodnuta na tyč a ukázána obyvatelům Říma, což mělo za následek ukončení bojů ve městě. Vojáci, kteří bojovali z Cleanderova rozkazu, byli v šoku, neboť pochopili, že bojovali bez Commodova vědomí. Vyšší důstojníci v gardě, kteří patřili mezi Cleanderovy stoupence byli taktéž popraveni. Lid však byl spokojen, že všemi nenáviděný Cleander zemřel.²¹⁶

5.3. Quintus Aemilius Laetus a jeho účast na Commodově smrti

Po odstranění Cleandera se jeho nástupci stali prefekti Iulianus a Regillus.²¹⁷ Osudy dvou nejmenovaných prefektů, kteří do úřadu nastoupili současně s Cleanderem známy z Historia Augusta nejsou, stejně tak se o nich nezmiňuje ani Hérodianos nebo Dio. Možnost, že by právě Iulianus nebo Regillus byli spoluprefekty Cleandera, je dle mého soudu poměrně malá. Oba prefekti byli do svého úřadu dosazeni Cleanderem. Je tedy málo pravděpodobné, že by Commodus nechal velení gardy v rukou Cleanderových stoupců. Oba prefekti byli pravděpodobně odstraněni, a jak měl Commodus ve zvyku, také popraveni. Popravě však neunikli ani prefekti Iulianus a Regillus, ale nejsou u nich známy důvody, které Commoda k jejich popravám vedly. Také jejich nástupce Motilenus nevydržel ve funkci

²¹⁴ Dio. LXXIII.13.5.

²¹⁵ Hérodian. I.13.1.

²¹⁶ Hérodian. I.13.4.-6.

²¹⁷ Hist. Aug. Commodus 7.4.

prefekta dlouho. Císař se jej, opět z neznámého důvodu, zbavil tím, že mu nechal poslat otrávené fíky.²¹⁸ Časté střídání prefektů si lze vysvětlit značnou opatrností císaře, po zkušenostech s Perennidem a Cleanderem, který se snažil předejít dalším nepokojům v říši.

Postavení praetoriánského prefekta bylo tak s koncem Commodovy vlády velice vratké. Rozhodně to nebyla mezi jezdci populární pozice, vzhledem k délce služeb známých prefektů.²¹⁹

Po Motilenovi je z dalším známým prefektem Quintus Aemilius Laetus, který patřil k nejvýznamnějším účastníkům událostí z přelomu let 192 a 193. Římané každoročně slaví příchod konce starého a příchod nového roku slavnostmi k počtě boha Saturna.²²⁰ Je zvykem, že se konají náboženské slavnosti, zápasy gladiátorů, štvance, obyvatelé, ať bohatí či chudí, se navzájem obdarovávali a současně s tímto byli do úřadů jmenováni noví konzulové pro příslušný rok. Dle Hérodiana zvolil císař Commodus poněkud netradiční způsob oslav, který byl v rozporu s římskými tradicemi. V době, kdy měly být 1. ledna 193 oslavy v plném proudu, měl Commodus vyjít z gladiátorských kasáren v doprovodu gladiátorů a oděn, jako by byl jedním z nich, zatímco podle římské tradice měl císař vyjít v průvodu z císařského paláce.²²¹ V očích Římanů bylo porušování tradic vnímáno negativně. Commodus by se tak v očích senátorů i obyvatel Říma ještě více zdiskreditoval, což si lidé z jeho nejbližšího okolí uvědomovali. Jeho milenka Marcia se jej od tohoto záměru snažila odradit, leč marně. Stejně tak prefekt Laetus a komorník²²² Eclectus vyjádřili negativní názor na jeho úmysl. Císař jim však přikázal, aby vykonali veškeré přípravy v gladiátorských kasárnách.

²¹⁸ Hist. Aug. Commodus 9.2.

²¹⁹ Dio Cassius i Hérodianos zmiňují pouze Paterna, Perennida, Cleandera a Laeta. Další známí prefekti, Niger, Iulianus, Marcius Quartus, Regillus nebo Motilenus, jsou známi pouze z Commodovy biografie v Historia Augusta. Je možné, že ve skutečnosti prefektů praetoriánské gardy bylo mnohem více, než tito zmínění prefekti, s ohledem na tvrzení, v Commodově biografii, že během Cleanderovy vlády se prefekti měnili z hodiny na hodinu a ze dne na den.

²²⁰ Hérodian. I.16.1.

²²¹ Hérodian. I.16.3.

²²² Latinsky cubicularius. Člověk, který měl na starosti správu císařského paláce.

Poté měl, podle Hérodianova líčení, které se opět shoduje s Dionem Cassiem, sepsat nový seznam osob, které měly být popraveny. Tento seznam se podle něj, náhodou dostal k Marcii, která na destičce poznala Commodovo písmo. K jejímu šoku byla Marcia v seznamu uvedena taktéž, stejně jako praetoriánský prefekt Laetus či komorník Eclectus.²²³ Císařova milenka oba muže kontaktovala a setkali se u Eclecta, kde padlo rozhodnutí, že císař musí zemřít dříve, než zemřou oni. Podle Diona však byli hlavními tvůrci plánu pouze Eclectus a Laetus, kteří nakonec kontaktovali i Marcii.²²⁴ Jejich plán byl prostý. Marcia pravidelně podávala Commodovi před spaním nápoj. Nyní do něj měla přidat jed.²²⁵ Laetus a Eclectus měli zajistit hladký průběh akce tak, aby se v císařově blízkosti nenacházel žádný praetorián, který by mu mohl přijít na pomoc.

Když Commodus vypil otrávený nápoj, začal jej po nějaké chvíli vyvracet. Mohlo se tak dít kvůli protijedům, které často užíval, nebo, jak uvádí Dio, císaře postihla nevolnost po nadměrné konzumaci vína a jídla. Spiklenci však dostali strach, že by Commodus veškerý jed vyvrátil a v případné následné odplatě by se jim krutě pomstil. Proto pověřili jistého Narcissa aby císaře zardousil. Narcissus mohl být muž, který se s Commodem procvičoval v zápase, což potvrzuje *Historia Augusta*. Oslabený císař neměl proti Narcissovi šanci a po krátkém zápase zemřel.²²⁶

Na závěr ke Commodovi ještě dodáme, že po jeho smrti toužil senát po maximální možné odplatě. Podle *Historia Augusta* senát požadoval, aby bylo Commodovo tělo zneuctěno, vláčeno ulicemi Říma, vhozeno do Tibery a nebylo umožněno jeho pohřbení. Také měly být odstraněny jeho nápisy z mincí i staveb.²²⁷

²²³ Hérodian, I.17.6.

²²⁴ Dio. LXXIII.22.4.

²²⁵ Hérodian. I.17.8.

²²⁶ Dio. LXXIII.22.4.; Hérodian I.17.11.

²²⁷ Hist. Aug. Commodus 18.4. – 20.5.

5.4. Císař Pertinax

Při plánování Commodovy vraždy neopomněli spiklenci na to, že by měli rychle vybrat vlastního kandidáta na císařský trůn. Nebylo jisté, zda budou mít podporu praetoriánů, kteří měli Commoda ve velké oblibě, neboť během jeho panování mohli v Římě loupit a vraždit dle libosti. Proto se rozhodli podobně, jako císař Nerva v roce 97, a vybrali člověka, který byl populární mezi senátory i římským vojskem. Tím mužem byl Publius Helvius Pertinax,²²⁸ který byl jedním z mála přátel Marka Aurelia, který zůstal po Commodově zběsilém zabíjení naživu. Dle Hérodiana byl dokonce posledním.²²⁹

Nejprve se zbavili Commodova těla a následně nechali po Římě rozhlášovat, že císař zemřel na mrtvici. Poté se prefekt Laetus vydal s doprovodem k Pertinakově domu. Pertinax je přivítal s určitými obavami, hlavně proto, že viděl Laeta v uniformě prefekta praetoriánské gardy. Domníval se proto, že jej Laetus přišel zatknout na císařův rozkaz. Ten jej však přesvědčil, že Commodus zemřel jejich rukou, jako důkaz s sebou měl onen seznam plánových poprav, na němž bylo i Laetovo jméno.²³⁰

Všechny tři prameny, které k Pertinakově císařství máme k dispozici se shodují že Laetus svého kandidáta na trůn odvedl do praetoriánského tábora, kde vojákům sdělil Commodovu smrt a požadoval, aby císařem povolali právě Pertinaka.²³¹ Hérodianus tvrdí, že k táboru směřovali také obyvatelé Říma, kteří nečekali na praetoriány a začali Pertinaka provolávat císařem. Praetoriáni, protože jich bylo méně než lidu a také proto, že nebyli kvůli svátku ozbrojeni, museli souhlasit a také oni jej nakonec povolali císařem.²³² Pertinax jim pochopitelně slíbil odměny. Dle Diona Cassia se mělo jednat o 12 000 sesterciů pro každého praetoriána.²³³

²²⁸ Hist. Aug. Pertinax 4.5.

²²⁹ Hérodian. II.1.7.

²³⁰ Hérodian. II.1.10.

²³¹ Dio. LXXIV.1.; Hérodian. II.2.1.; Hist. Aug. Pertinax 4.5.

²³² Hérodian. II.2.9.

²³³ Dio. LXXIV.1.

Nakonec zbývala už jen poslední formalita a sice výstup před senátem, který rovněž s Pertinakovým prohlášením za císaře souhlasil. Již brzy se však objevovali lidé, nespokojení s představou, že by se císařem měl stát starý Pertinax. Mnoho jich bylo v praetoriánské gardě. Jak zmiňuje autor Pertinakova životopisu, její vojáci těžce nesli, když 2. ledna 193 začali po Římě odstraňovat památku po Commodovi. Praetoriáni údajně chtěli provolat císařem starého senátora Triaria Materna Lascivia, který však odmítl.²³⁴ O tomto záměru se Pertinax dozvěděl a potvrdil vojákům jejich dřívější výsady, samozřejmě mezi nimi nebylo vraždění obyvatel a jejich okrádání. Domnívám se, že těmito výsadami byla myšlena uvolněná kázeň v praetoriánské gardě, kdy se například vojáci ve službě opíjeli.

Pertinakova vláda trvala osmdesát dní. Během nich se snažil napravovat škody, které napáchal Commodus. Vracel majetek zabavený senátorům, do provincií dosazoval schopné místodržitele a povolával zpět senátory poslané do vyhnanství. Taková vláda vyhovovala senátorům a obyvatelům říše. Ovšem praetoriáni byli nespokojeni, neboť jim nebyla poskytnuta stejná volnost jakou požívali za Commoda. Taktéž Laetus byl zjevně zklamán výběrem Pertinaka, neboť zřejmě očekával, že bude mít starého císaře v hrsti a de facto by vládl Římu on. Kdežto Pertinax velice často nesouhlasil s Laetovými požadavky.²³⁵ Jeho prefekt mu tak záhy přestal být loajální.²³⁶ V *Historia Augusta* i v *Dionovi* je zmínka, že novým Laetovým kandidátem na císaře byl senátor jménem Falco, ten však nabídku odmítl.²³⁷

28. března 193 došlo k dalšímu pokusu praetoriánů o svrnutí císaře. Z tábora se vyřítilo 200²³⁸ – 300²³⁹ vojáků v plné zbroji a vzali útokem císařský palác. V žádném ze tří pramenů není zmínka o tom, zda se tak konalo na Laetův rozkaz. Když však Pertinax pověřil

²³⁴ Hist. Aug. Pertinax 6.3.

²³⁵ Hist. Aug. Pertinax 10.9.

²³⁶ Dio. LXXIV.6.

²³⁷ Dio. LXXIV.8.

²³⁸ Dio. LXXIV.9.

²³⁹ Hist. Aug. Pertinax 11.1.

Laeta, aby praetoriány uklidnil, ten rozkaz neuposlechl a místo toho se z císařského paláce v tichosti vytratil.²⁴⁰ Císař byl opuštěn, zůstalo s ním pouze několik služebníků, včetně komorníka Eclecta. Pokoušeli se s praetoriány vyjednávat, leč marně. Pertinax i Eclectus byli praetoriány v císařském paláci zavražděni.²⁴¹ Opakovala se tak situace z roku 41, kdy praetoriáni zabili císaře Caligulu a na jeho místo dosadili Claudia.

5.5. Dražba trůnu a krátká vláda Didia Juliana

Po smrti Pertinaka, jehož smrt nesli těžce hlavně senátoři, došlo k události, která dosud neměla v římských dějinách obdoby. Jak zmiňuje Hérodianos, praetoriáni nechali dva dny, aby se situace v Římě uklidnila, a poté vyhlásili, že císařský titul je na prodej a že jej zajistí tomu, kdo jim za jejich věrnost nabídne více.²⁴² Příležitosti se chopili dva muži. Pertinakův tchán Sulpicianus a bývalý konzul Didius Julianus. Sulpicianus byl uvnitř tábora, Julianus na hradbách a oba se předháněli v nabídkách praetoriánům. Dio popisuje průběh dražby takto: *„Prodejci byli ti, kteří zabili svého císaře a kupci Sulpicianus a Julianus, kteří se navzájem předháněli, jeden zevnitř, druhý z vnější strany. Jejich nabídky se postupně dostaly až ke dvaceti tisícům sesterciů, pro každého vojáka. Někteří vojáci dali slovo Julianovi: „Sulpicianus nabízí tolik, o kolik více nabídneš ty?“. Poté byl na řadě Sulpicianus: „Julianus slibuje tolik. O kolik nabídku zvedneš?“. Sulpicianus mohl ten den zvítězit. Byl uvnitř tábora, prefektem města a první, kdo nabídl dvacet tisíc sesterciů. Julianus však nabídku nezvedl o málo, ale rovnou o pět tisíc sesterciů.“*²⁴³

Tak se tedy císařem stal Didius Julianus, který si trůn koupil od praetoriánů. Slibem odměn ve výši 25 000 sesterciů a také slibem, že obnoví Commodovu památku.²⁴⁴ Již dobové prameny vyjadřují nad touto událostí pohoršení. Hérodianos píše, že *„tehdy poprvé došlo*

²⁴⁰ Hist. Aug. Pertinax 11.7.

²⁴¹ Hist. Aug. Pertinax 11.11.

²⁴² Hérodian. II.6.4.

²⁴³ Dio. LXXIV.11.5.

²⁴⁴ Hist. Aug. Iulianus 2.6.

*k mravní zkáze vojska. Vojáci se naučili dychtit po penězích a znevažovat úctu k panovníkovi.*²⁴⁵ Dio píše: „Poté následovalo podnikání nanejvýš hanebné a nehodné Říma. Jako na nějakém trhu nebo v aukční místnosti, bylo město i celá říše vydražena.“²⁴⁶ Oba historikové se k počínání praetoriánů staví velmi kriticky. Hérodianos, který své dějiny dovedl až do nástupu Gordiana III. roku 238, který byl taktéž na trůn dosazen praetoriány a jehož vláda již spadá do doby známé jako krize třetího století, vidí počátek této krize právě v počínání praetoriánů z roku 193. Také Juliana oba autoři líčí jako člověka lačnicího po penězích a velkého zbabělce, ale Historia Augusta zmiňuje i některé dobré Julianovy vlastnosti a činy. Oceňuje například, že v hodnosti konzula porazil germánské Chatty, uchránil před barbary Dalmácií nebo efektivně spravoval Dolní Germánii.²⁴⁷

Poté, co si Julianus koupil císařství, jmenoval nové prefekty gardy, na místo Laeta, kterého sesadil. Novými prefekty se stali Flavius Genialis a Tullius Crispinus. Současně s nimi jmenoval také velitele císařské tělesné stráže, *speculatores*, kterým se stal Maurentius.²⁴⁸ Celý proces bylo třeba uzavřít ještě symbolickým souhlasem senátu. Ten ostatně ani neměl jinou možnost. Vystoupit nesouhlasně s Julianovou volbou by znamenalo riskovat teror ze strany praetoriánů. Ti se tak vyzbrojili, vytvořili obrannou formaci, s Julianem v jejím středu, kterého zároveň kryli štíty nad hlavami a zamířili z praetoriánského tábora k budově senátu.²⁴⁹ Senát tedy Julianovu volbu potvrdil. Obyvatelé Říma i senátoři však cítili ke způsobu, jakým se Julianus dostal k moci odpor, ze strachu z praetoriánů si však museli počínat opatrně. Projevy nesouhlasu se omezily na pokřiky proti Julianovi v cirku.

Kdo však nesouhlasil a stavěl se na odpor, byli velitelé legií v provinciích. První, kdo otevřeně vystoupil proti Julianovi, byl velitel syrských legií Pescennius Niger, kterého jeho vojáci provolali Augustem a oblékli mu císařský šat. Hérodianos zmiňuje, že obyvatelé Říma

²⁴⁵ Hérodian. II.6.14.

²⁴⁶ Dio. LXXIV.11.2.

²⁴⁷ Hist. Aug. Iulianus 1.9.

²⁴⁸ Hist. Aug. Iulianus 3.1.

²⁴⁹ Hérodian. II.6.12.

během představení v cirku, volali Pescennia Nigra na pomoc.²⁵⁰ Niger měl také podporu většiny místodržitelů východních provincií a také klientských králů z východu, například z Arménie. V pevninské Evropě zareagoval velitel illyrských legií, Septimius Severus. Ten měl v úctě císaře Pertinaka, otevřeně nesouhlasil se způsobem jeho smrti a nesouhlasil také s proklamací Pescennia Nigra. I on byl svými vojáky prohlášen císařem.²⁵¹ Aby upevnil svoji pozici a zajistil si loajalitu dalších jednotek, jmenoval velitele vojsk v Británii Clodia Albina spoluvladařem.²⁵² Za této situace se urychleně vydal na pochod z Illyrie do Itálie.

V Římě se tak Didius Julianus ocitl v těžké situaci. Nebyl totiž schopen splnit praetoriánům své závazky, doma neměl k dispozici tolik peněz, aby vyplatil každému praetoriánovi slíbenou částku, a císařská pokladna byla takřka prázdná, po Commodově vládě. Když proti němu vytáhli dva velitelé do otevřené války, snažil se své dluhy praetoriánům zaplatit. Shromáždil bohatství svých přátel, finance ze státní pokladny a uchýlil se i k zabavování cenných předmětů z římských chrámů. Tyto prostředky chtěl využít k tomu, aby si koupil přízeň praetoriánů. Ti se však domnívali, že mu nijak nejsou zavázáni, neboť pouze splácí dluhy za to, že jej prohlásili císařem.²⁵³ Dio i Hérodianos odsuzují Julianovo chování jako za zbabělé a zmiňují jeho nečinnost. V Římě přesto probíhaly určité přípravy na obléhání. Julianus měl z cirku nechat vyvést slony a nechat je cvičit pro válku, byly kopány příkopy a shromažďovalo se vojsko, složené převážně z praetoriánů, kterým také nařídil, aby opevnili hradby.²⁵⁴ Jeho diplomatické kroky byly taktéž značně nejisté. Nejprve poručil senátu, aby Severa prohlásil za nepřítele říše,²⁵⁵ poté k Severovi vyslal vraha²⁵⁶ a nakonec, když byl již Severus v Itálii, se opět Julianus obrátil na senát, tentokrát

²⁵⁰ Hérodian. II.7.3.

²⁵¹ Hérodian. II.10.9.

²⁵² Hist. Aug. Severus 6.9.

²⁵³ Hérodian. II.11.8.

²⁵⁴ Hérodian. II.11.9.

²⁵⁵ Hist. Aug. Iulianus 5.3.

²⁵⁶ Hist. Aug. Iulianus 5.8.

s žádostí, aby se Severus stal Julianovým spolucísařem.²⁵⁷ Všechny tyto akce byly neúspěšné a Severus nadále postupoval Itálií a senátoři postupně zbíhali na jeho stranu.

Praetoriánům se také Julianus snažil vyjít vstříc, když nechal popravit zbylé dva hlavní spiklence proti Commodovi, bývalého praetoriánského prefekta Laeta a Commodovu milenkou Marcii.²⁵⁸ Narcissa, který císaře zardousil, nechal dle Diona Severus předhodit divoké bestii, zřejmě lvům. Zřejmě jedinou vojenskou akcí, kterou Julianus proti Severovi podnikl, byl útok po moři, který vedl praetoriánský prefekt Tullius Crispinus.²⁵⁹ Byl však odražen a vrátil se zpět do Říma. Když Julianus nabízel Severovi dělbu moci, byl s touto nabídkou vyslán Tullius Crispinus.²⁶⁰ V Historii Augustě je však domněnka, že Crispinus měl Severa zabít. Ten to tušil a když se Crispinus střetl se Severem, nechal jej Severus zatknout a popravit. Julianus jmenoval dalšího prefekta gardy, vedle Flavia Geniala se jím stal Veturius Macrinus, který již měl zřejmě i dopis od Severa s pověřením, aby se stal prefektem.²⁶¹ Julianus zřejmě měl ještě třetího prefekta, kterým byl Flavius Juvenalis, neboť se tak píše v Severově životopise v Historia Augusta: „*Hned jmenoval prefektem praetoria Flavia Juvenala, kterého si zvolil už Julianus za třetího prefekta.*“²⁶²

Jakmile byl Severus na dohled od města, byl Julianus již bez přátel. Speculatores jej opustili, na praetoriány nebylo spolehnutí. V této situaci vyslal senát vraha, který jej nepohodlného císaře zbavil.²⁶³ Když se Severus dozvěděl o smrti svého konkurenta, vyslal několik posílů k vojákům v Římě, tedy i do praetoriánského tábora.²⁶⁴ V dopise vojákům nařizoval, aby vyšli beze zbraní a složili mu přísahu. Praetoriáni uposlechli, nerozeznali, že Severus je lstí přiměl vylákat neozbrojené z tábora. Poté, co neozbrojení praetoriáni dorazili na určené místo, byli obklíčeni Severovými ozbrojenci a navíc byli i v početní nevýhod.

²⁵⁷ Hérodian. II.12.3.

²⁵⁸ Dio. LXXIV.16.5.

²⁵⁹ Hist. Aug. Iulianus 6.4.

²⁶⁰ Hist. Aug. Iulianus 7.4.

²⁶¹ Hist. Aug. Iulianus 7.5.

²⁶² Hist. Aug. Severus 6.5.

²⁶³ Hérodian. II.12.6.

²⁶⁴ Hérodian, II.13.1.

Severus jim vytkl, že císaře, kterého měli chránit zabili a poté trůn prodali jinému. Takoví muži podle něj neměli právo ani čest, být v praetoriánské gardě a proto je všechny propustil a nechal vyhnat z Říma.²⁶⁵ Poté vytvořil praetoriánskou gardu zcela novou, složenou ze svých vojáků illyrských legií, do jejíhož čela, jak již bylo uvedeno výše, postavil Flavia Juvenala a Veturia Macrina.

²⁶⁵ Hérodian, II.13.5.

6. Závěr

Pro napsání bakalářské práce s názvem Praetoriánská garda ve starověkém Římě za adoptivních císařů jsem vycházel ze základních děl antických historiků, líčících římské dějiny ve druhém století i odborné literatury, věnující se problematice praetoriánské gardy ve starověkém Římě. Při studiu odborné literatury jsem však zjistil, že odbornou literaturu mohu využít pouze pro první kapitolu, ve které se zabývám organizací praetoriánské gardy. Dostupná odborná literatura, zaměřená na dějiny praetoriánské gardy, se totiž zabývá spíše otázkami organizace a služby v praetoriánské gardě, nebo dějinami praetoriánské gardy v prvním století. Větší část předkládané práce je tak založena na rozboru tří hlavních pramenů. Římské dějiny Diona Cassia, Řím po Marku Aureliovi od Hérodiana a Soubor císařských biografí, známý jako *Historia Augusta*. Nejvíce informací o praetoriánské gardě přináší *Historia Augusta*. Pro dobu císaře Antonina Pia a počátky vlády Marka Aurelia je *Historia Augusta* dokonce pramenem jediným. Informace o praetoriánské gardě jsou zde však poměrně stručné. Dio Cassius je zase jediným výrazným písemným pramenem pro vládu císařů Nervy a Traiana. U císaře Hadriana můžeme informace z Diona porovnávat s těmi, co uvádí *Historia Augusta*. Na druhou stranu k císařům Antoninu Piovi a počátkům vlády Marka Aurelia máme z Diona dochovány pouze fragmenty. Dostatečně obsáhle je pak v Dionovi zastoupena vláda Commodova. Je to pro to, že Dio byl přímým účastníkem Commodovy éry. Posledním významným pramenem je tak Hérodianovo dílo *Řím po Marku Aureliovi*. Velký význam tohoto díla spočívá v tom, že také Hérodianos zažil dobu císaře Commoda a události následující po jeho smrti. Měl k nim tak určitý vztah a proto se ve svém díle pokusil o co nejpřesnější zachycení událostí.

Výše bylo uvedeno, že nejvíce informací o praetoriánské gardě, respektive o prefektech praetoriánské gardy, je v *Historia Augusta*. Porovnávat informace o praetoriánech či o prefektech v období adoptivních císařů je téměř nemožné, neboť Dio Cassius a *Historia*

Augusta nejsou kompletně dochovanými prameny. Pro Nervovu a Traianovu vládu je tak Dio hlavním pramenem. Z Traianových prefektů však přináší pouze jméno prefekta Liviana, kdežto prefekta Suburana, jenž byl prvním Traianovým prefektem vůbec nezmiňuje. Zmínku o Suburanovi jsem tak našel pouze v díle *Liber de Caesaribus* od Aurelia Victora. Prefekti císaře Hadriana, s výjimkou Attiana, kterého uvádí i Dio, jsou zmíněni pouze v *Historia Augusta*. Protože se část Dionova díla pojednávající o vládě Antonina Pia nedochovala celá a jediné informace o prefektech jsou pouze z *Historia Augusta*, nemůžeme opět doložit jejich existenci nebo ověřit uvedené informace jiným pramenem. Situace se trochu mění v době Marka Aurelia, kdy se stejná jména některých prefektů gardy objevují jak v Dionovi, tak v *Historia Augusta*. Ovšem jde však o strohé informace o prefektech. Informace ze všech tří pramenů tak můžeme vzájemně porovnávat až s počátkem vlády Commoda. Zde můžeme vysledovat, že ve většině informací se všechny tři prameny shodují. Pokud však nějaký pramen liší od ostatních, je to téměř vždy *Historia Augusta*. Tento pramen je také jediným, který se na Commodovu dobu dívá s určitým časovým odstupem. Dio i Hérodianos mají výhodu v tom, že byli přímými účastníky. Proto si lze všimnout, že od počátku Commodovy doby, se zvyšuje počet informací nejen o prefektech, ale i samotné gardě. Oba historikové se také staví velmi kriticky k procesům, které v gardě v letech 180 – 193 probíhaly, což se nedá říct o letech 96 – 180, kdy se prameny praetoriánskou gardou příliš nezabývají.

Pokud jde o první kapitolu, ve které se věnuji organizaci a službě v praetoriánské gardě, tak prameny pro druhé století žádnou určitou informaci nepřinášejí. Na kolik například ovlivnila Traianova čistka v praetoriánské gardě její početní stavy, se od Diona nedozvíme. Proto jsem využil odborné literatury, pojednávající o římském vojsku a pramenů pro první století, které změny v organizaci zmiňují. Vztah mezi praetoriány a císaři se však už ze zmíněných pramenů pro druhé století zjistit dá. Dospěl jsem k názoru, že vztah mezi císařem a praetoriány závisel vladařských schopnostech císaře. Doba adoptivních císařů bývá

označována jako zlatý věk lidstva, zlatý věk říše nebo jako vláda pěti dobrých císařů (od Nervy po Marka Aurelia). Adoptivní císařové byli schopnými panovníky, kteří měli moc v říši pevně v rukách, tedy pokud nepočítáme Nervu, u kterého lze však ocenit volbu Traiana jako nástupce. Proto během let 98 – 180 nedošlo k žádným vyhrconým událostem mezi císaři a praetoriány. I to je možná důvod, proč v pramenech pro toto období nemáme o praetoriánech tolik informací. Starověcí historikové věnovali pozornost významným událostem a neměli potřebu zmiňovat praetoriánskou gardu, pokud garda významně nezasáhla do římské politiky. Zajímavé bylo například, jak císař Hadrianus svým prefektům nedůvěřoval a jak proti nim vystupoval s nepřátelskou politikou, kdy je pronásledoval a kladl jim do cesty různé překážky. Harmonii ve vztahu mezi praetoriány a gardou zase dokazuje fakt, že Gavius Maximus, prefekt Antonina Pia byl ve funkci dvacet let.

Největšího vlivu na římskou politiku měla praetoriánská garda v letech 180 – 193. Commodus totiž nepokračoval v dobré vládě svých předchůdců. Neměl o panování dostatečný zájem. Místo toho svěřil moc do rukou svých rádců, praetoriánských prefektů, kteří toho využili, aby se stali de facto pány Říma. Takováto vláda postupně uvrhovala říši do chaosu a vyvrcholila Commodovým zavražděním. Poté se praetoriáni zcela vymkli kontrole, již neposlouchali ani svého prefekta Laeta, ani jím dosazeného císaře Pertinaka. Poté co praetoriáni Pertinaka odstranili, dosadili z vlastní vůle na trůn Didia Juliana. To však již došla trpělivost Septimiu Severovi, který se svými legiemi znovu sjednal v Římě pořádek a neposlušné praetoriány odstranil. Napodobil tak čin Traiana, který také odstranil praetoriány, kteří se vzbouřili proti Nervovi.

Bylo již také uvedeno, že nejvíce informací o praetoriánské gardě ve druhém století je o prefektech. Domnívám se, že v letech 98 – 180 byla praetoriánská garda zcela oddána císařům a nenastal žádný okamžik, který by starověkým historikům byl hodný zaznamenání. Přesto však prefekti měli vysoké postavení v rámci římské společnosti. Byli odpovědni za

císařovu bezpečnost, blízkými císařovými rádci a bylo jim svěřováno velení nad vojsky. Nejvíce se pak prameny zaměřily na prefekty císaře Commoda, jmenovitě na Perennida, Cleandera a Laeta. Důvody, proč tomu tak bylo, byly zmíněny již výše. Tito prefekti totiž nabyli velkého vlivu a svými kroky významně ovlivňovali římskou politiku a římské dějiny. Dio i Hérodianos navíc o nich měli informace tzv. z první ruky.

Vzhledem k tomu, že téma předkládané bakalářské práce dosud nebylo zkoumáno a popsáno v české odborné literatuře, a příliš pozornosti mu nevěnovala ani literatura zahraniční, výjimku tvoří Ronald Syme a jeho práce o prefektech Traiana a Hadriana, domnívám se, že právě v tom je největší přínos práce. Z ne příliš početných zmínek o praetoriánské gardě ve druhém století, jsem se pokusil vystihnout hlavní směry vývoje vztahů mezi římskými císaři a praetoriány v letech 96 – 193. Dospěl jsem k názoru, že vztahy mezi gardou a císařem a vliv gardy na římskou politiku velmi závisel na osobnosti císaře. Pokud v říši vládl silný a schopný člověk, praetoriánská garda plnila pouze své základní povinnosti. Když však nastoupil slabý císař, jakým byl Nerva nebo císař, který projevoval malou iniciativu pokud jde o vládnutí, jakým byl Commodus, využili toho prefekti gardy k prosazování vlastních politických zájmů.

Ve svém dalším bádání bych chtěl pokračovat ve studiu dějin, týkajících se praetoriánské gardy a to od vzniku gardy v prvním století př. Kr. až po její zánik ve století čtvrtém. Větší pozornost bych opět věnoval praetoriánským prefektům a jejich ambicím.

7. Přílohy

7.1. Seznam praetoriánských prefektů (96 – 193)²⁶⁶

<i>Císař</i>	<i>Prefekt</i>	<i>Přibližná doba ve funkci</i>
<i>Nerva (96 – 98)</i>	<i>Casperius Aelianus</i>	<i>96 – 98</i>
<i>Traianus (98 – 117)</i>	<i>Sextus Attius Suburanus</i>	<i>98 – 101</i>
	<i>Tiberius Claudius Livianus</i>	<i>účastník dáckých válek (101 – 106)</i>
<i>Hadrianus (117 – 138)</i>	<i>Publius Acilius Attianus</i>	<i>konec Traianovy vlády – 119</i>
	<i>Servius Sulpicius Similis</i>	<i>112 – 119</i>
	<i>Quintus Marcius Turbo</i>	<i>119 – ?</i>
	<i>Gaius Septicius Clarus</i>	<i>119 – 121</i>
<i>Antoninus Pius (138 – 161)</i>	<i>Marcus Gavius Maximus</i>	<i>138 – 158</i>
	<i>Gaius Tattius Maximus</i>	<i>158 – 159</i>
	<i>Fabius Cornelius Rapentinus</i>	<i>159 – počátek vlády Marka Aurelia</i>
<i>Marcus Aurelius (161 – 180) / Lucius Verus</i>	<i>Furius Victorinus</i>	<i>159 – 168</i>
	<i>Macrinus Vindex</i>	<i>asi 165 (počátek markomanských válek) – ?</i>
	<i>Marcus Bassaeus Rufus</i>	<i>neznámá</i>
	<i>Publius Tarrutenius Paternus</i>	<i>? - 182</i>
<i>Commodus (180 – 192)</i>	<i>Sextus Tigidius Perennis</i>	<i>182 – 185</i>
	<i>Niger</i>	<i>údajně šest hodin v r. 185</i>
	<i>Marcus Quartus</i>	<i>údajně pět dnů v r. 185</i>
	<i>Publius Atilius Aebutianus</i>	<i>asi 185 – 188</i>
	<i>Marcus Aurelius Cleander</i>	<i>188 – 190</i>
	<i>Dva nejmenovaní prefekti, vykonávající úřad současně s Cleanderem</i>	<i>188 – 190</i>
	<i>Julianus</i>	<i>asi 190</i>
	<i>Regillus</i>	<i>asi 190</i>
	<i>Motilenus</i>	<i>?</i>
<i>Pertinax (193)</i>	<i>Quintus Aemilius Laetus</i>	<i>190 – 193</i>
<i>Didius Julianus</i>	<i>Tullius Crispinus</i>	<i>193</i>
	<i>Titus Flavius Genialis</i>	<i>193</i>
	<i>Veturius Macrinus</i>	<i>193</i>

²⁶⁶ Tento seznam obsahuje jména prefektů, která byla zmíněna v bakalářské práci.

8. Seznam pramenů a literatury

8.1. Prameny

APPIÁNOS: Roman History [online] [cit. 2014-08-16]. Přel. H. WHITE. Dostupné na

WWW: <http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Appian/>

CASSIUS DIO: Roman History [online] [cit. 2014-08-16]. Přel. E. CURY. Dostupné na

WWW: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Cassius_Dio/

EUTROPIUS: Stručný přehled římských dějin od založení Města. In. Eutropius a Festus: Stručné dějiny Říma, Praha 2008, Přel. B. MOUCHOVÁ, str. 39 – 144.

HÉRODIÁNOS: Řím po Marku Aureliovi, Praha 1975, Přel. J. BURIAN a B.

MOUCHOVÁ, str. 19 – 209.

Portréty světovládců I (Od Hadriana po Alexandra Severa), Praha 1982, Přel. J. BURIAN a B. MOUCHOVÁ, str. 23 – 159.

J. BURIAN a B. Mouchová, str. 211 – 265.

SUETONIUS, Gaius Tranquillius: Životopisy dvanácti císařů, Praha 1998. Přel. B. RYBA, 582 s.

TACITUS: Annales [online] [cit. 2014-08-13]. Přel. J. JACKSON. Dostupné na WWW:

<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Tacitus/home.html>

TACITUS: Histories [online] [cit. 2014-08-13]. Přel. C.H. MOORE. Dostupné na WWW:

<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Tacitus/home.html>

VICTOR, Sextus Aurelius: Kniha o císařích. In.: Řím po Marku Aureliovi, Praha 1975, Přel.

8.2. Literatura

- ALSTON, R.: Roman Military Pay from Caesar to Diocletian. In.: *Journal of Roman Studies*, vol 84, 1994, str. 113 – 123.
- BARRETT, A. A.: *Životy císařů*. Praha 2012, 450 s.
- BENNETT, J.: *Trajan. Optimus Princeps*. Bloomington 2001. 312 s.
- BINGHAM, S.: *The Praetorian Guard. A History of Rome's Elite Special Forces*. Waco 2012, 246 s.
- BIRLEY, A.R.: *Marcus Aurelius*. New York 1987. 320 s.
- BIRLEY, A.R.: *Septimius Severus. The African Emperor*. London 1971, 398 s.
- BURIAN, J. – LIŠOVÝ, I. – PSÍK, R.: *Úvod do dějepisectví antického starověku*. Ostrava 2007, 251 s.
- CONNOLLY, P.: *Dějiny římského vojska*. Bratislava 1992, 74 s.
- COWAN, R.: *Římští legionáři. Od Caesara po Nerona*. Praha 2009, 62 s.
- COWAN, R.: *Římští legionáři. Od Marka Aurelia po Diokleciána*. Praha 2009, 64 s.
- DOBIÁŠ, J.: *Dějepisectví starověké*. Praha 1948. 320 s.
- ERDKAMP, P.: *A Companion to the Roman Army*. Oxford 2007, 574 s.
- FLOWER, H.A.: *A Tale of Two Monuments: Domitian, Trajan and Some Praetorians at Puteoli*. In.: *American Journal of Archaeology*, vol. 105, 2001, no. 4 str. 625 – 649.
- GIBBON, E.: *Úpadek a pád Římské říše*. Praha 1983, 404 s.
- GILLIAM, J.F.: *Roman Army Papers*. Amsterdam 1986. 472 s.
- GOLDSWORTHY, A.: *Armáda starého Říma*. Praha 2010, 224 s.
- GOLDSWORTHY, A.: *Ve jménu Říma. Muži, kteří vítězili pro Římskou říši*. Praha 2009, 366 s.
- GRAIGNER, J.D.: *Nerva and the Roman Succession Crisis*. London 2003, 162 s.

- GRANT, M.: Římští císařové. Životopisy vládců císařského Říma v letech 31 př. Kr. – 476 po Kr. Praha 2010, 388 s.
- HEKSTER, O.: Commodus. An Emperor at the Crossroads. Amsterdam 2002, 250 s.
- KEPPIE, L.: The Praetorian Guard before Sejanus. In.: Athanaeum. vol. 84, 1991, str. 101 – 124.
- McLYNN, F.: Marcus Aurelius. Warrior, Philosopher, Emperor. London 2009, 722 s.
- RANKOV, B. – HOOK, R.: The Praetorian Guard. London 1994, 64 s.
- SYME, R.: Guard Prefects of Trajan and Hadrian. In.: The Journal of Roman Studies, vol 70, vyd. 1970, str. 64 – 80.
- VAN ACKEREN, M.: A Companion to Marcus Aurelius. Oxford 2012, 600 s.
- WATSON, G.R.: The Roman Soldier. Aspects of Greek and Roman Life. Bristol 1970, 256 s.

9. Resumé

Theme of this thesis were events associated with praetorian guard in ancient Rome during the reign of the Adoptive Emperors. Temporal range of thesis is defined by years 96 – 193 In this thesis, I tried to work as much as possible with contemporary sources, such as Dio Cassius or Herodian. Considerable attention was paid to the emperor Commodus, who reigned from 180 to 192 and the events that followed closely after his death, mainly the first six months of the year 193, when in a short time succeeded of emperors Pertinax and Didius Julianus. The main points of this thesis were relations between praetorian and roman emperors and also influence praetorian guard on Roman politics.